

Niina Mäki
VARHAISEN AVOIMEN JA KUNNIOITTAVAN KESKUSTELUN –
OPAS
RAUMAN PÄIVÄKOTEIHIN

Sosiaalialan koulutusohjelma
2018

VARHAISEN AVOIMEN JA KUNNIOITTAVAN KESKUSTELUN OPAS RAUMAN PÄIVÄKOTEIHIN

Mäki, Niina

Satakunnan ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

toukokuu 2018

Ohjaaja: Pamppunen, Seppo

Sivumäärä: 54

Liitteitä: 2

Asiasanat: varhaiskasvatus, vanhemmat, perhe, yhteistyö, varhainen puuttuminen,

Opinnäytetyön tarkoituksena on korostaa varhaisen tuen tunnistamisen merkitystä varhaiskasvatuksen puolella ja lisätä huolen puheeksiottoa. Varhaisella puuttumisella pyritään ennaltaehkäisemään ongelmien syntyä tai olla korjaamassa jo olemassa olevia ongelmia. Päiväkodin yhtenä tärkeänä tehtävänä on olla ennaltaehkäisemässä lasten ongelmia ja luomassa tasa-arvoista hyvinvointia kaikille lapsille. Se on huomioitu myös hallituksen lapsi- ja perhetyön suunnitelmassa, LAPE:ssa. Päiväkoti ei kuitenkaan pelkää instituutiona ennaltaehkäiseä kaikkia lapsien ja perheiden ongelmia. Lapsista syntyy erilaisia huolia jatkuvasti ja huoleen pitäisi puuttua aina kun sitä havaitaan. Työntekijä voi jäsentää huolta ns. huolen vyöhykkeistön avulla. Tutkimuksessani pyrin vastaamaan kysymykseen mitä tehdä sen jälkeen. Miten puuttua huoleen ja ottaa se puheeksi vanhemman kanssa.

Tutkimuksessani tuotettiin varhaisen avoimen keskustelun - opas Rauman päiväkotien käyttöön ja osaksi varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun yhteistyösuunnitelmaa. Varhaisen avoimen keskustelun - oppaaseen on tuotu välineitä, joiden kanssa voi lähteä keskustelemaan huolesta vanhempien kanssa. Otetaan huoli puheeksi, kunnioitetaan perhettä, tuetaan lasta ja vanhempia sekä neuvotaan ja autetaan perhettä eteenpäin. Tarvittaessa tehdään lastensuojeluilmoitus ja ollaan mukana moniammatillisessa tiimissä. Työskentely perheen kanssa pitää olla avointa ja perheen arvoja kunnioittavaa.

EARLY OPEN AND RESPECTFUL DISCUSSION GUIDE TO RAUMA DAY CARE CENTERS

Mäki, Niina

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme in social services

May 2018

Supervisor: Pamppunen, Seppo

Number of pages: 54

Appendices: 2

Kwoerds: early childhood education, parents, family, cooperation, early intervation

The purpose of this thesis is to highlight the importance of the need for early support in early pedagogic practices and increasing [open] dialogue around child's concerns/worries. The early intervention strives to prevent problems from arising or solve already existing problems as soon as detected. Daycare centers play an important role in the early prevention of problems and creating equal wellbeing for all the children. This has been taken into account also at the Child and Family Work Plan, LAPE, by the Finnish Government. However, daycare centers cannot be the only institution in the prevention of all problems among children and their families. Children's concerns should always be addressed when they are detected. Daycare employees may categorize these concerns with so-called 'zones of concern'. In this research, I attempt to answer what can be done after the categorization to 'zones of concerns' has been achieved, how a child's concerns should be addressed, and how to discuss these methods with the parents.

As a part of my research, I have produced 'The Guide to Open Dialogue' for the daily use and as a part of early pedagogy and child protection cooperation plan for daycares in Rauma, Finland. 'The Guide to Open Dialogue' lays out tools which can be used in discussions with parents on their child's concerns/worries. Conversation on the child's concerns should be started openly and respectfully while supporting the child and the parents, as well as, helping the family to move past the situation. If needed, the child protection services are notified and the daycare employees will stay as a part of a cross-discipline team. Above all, working with the families should always be open and respectful of the family's values.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	VARHAISKASVATUS HYVINVOINNIN TUKIJANA	8
2.1	Lapsen hyvinvointi	10
2.2	Perheen hyvinvointi	11
3	NYKYAJAN HAASTAVA VANHEMMUUS SUOMESSA	12
3.1	Vanhemmuudesta.....	12
3.2	Vanhemmuuden haasteet	13
4	PERHEIDEN JA VANHEMPIEN HUOMIOIMISEN KEINOJA VARHAISKASVATUKSESSA	15
4.1	Vanhempien kohtaaminen	15
4.2	Vanhempien osallisuus	17
4.3	Maahanmuuttajaperhe päiväkodissa	18
4.4	Sosiaalipedagoginen näkökulma varhaiskasvatuksen perheiden kanssa tehtävään työhön.....	20
5	HUOLI JA VARHAINEN AVOIN KESKUSTELU VARHAISKASVATUKSESSA	22
5.1	Lain näkökulmia huoleen.....	24
5.2	Huoli puheeksi- menetelmä	27
5.2.1	Huoli puheeksi käytännössä	28
5.3	Kunnioittava kohtaaminen	30
5.4	Työntekijän huoli.....	32
5.5	Varhainen avoin keskustelu	33
6	AINEISTON HANKINTA JA TOTEUTUSMALLI	35
6.1	Varhaisen avoimen keskustelun oppaan, kehittämisen tarve, tarkoitus, tavoitteet	35
6.2	Kehittämishankkeen ajallisen etenemisen ja kehitysvaiheiden kuvailua	37
6.3	Mallin kehittämiseen liittyvät haastattelut	39
6.3.1	Haastattelu tiedonhankintamenetelmänä ja hankitun aineiston analyysimenetelmä.....	39

6.3.2	Keskustelut asiantuntijoiden kanssa	40
6.3.3	Asiakashaastattelut	42
6.3.4	Mallin sisällön kehittäminen ja tulos.....	44
6.4	Työntekijöiden näkökulmia	44
7	LOPUKSI	47
7.1	Pohdintaa	47
7.2	Varhaisen avoimen keskustelun- opas ja sen soveltaminen omaan työhön..	49
	LÄHTEET.....	52
	LIITTEET.....	55

1 JOHDANTO

Välillä pitää pysähtyä miettimään, miksi teemme päiväkodissa työtä ja kenelle; Vanhempien työssä käymisen mahdollistamiseksi, pedagogisten tavoitteiden toteuttamiseksi vai lapsen takia, siksi, että hänellä olisi hyvä olla ja hän saisi hyvät eväät elämäänsä. Näkökulma muuttuu varmasti katsojasta riippuen. Mitä enemmän katsomme talouden tilaa, sitä kauemmas erkaantumme lapsen toiveista ja siitä mikä tekee juuri hänet onnelliseksi ja hyvinvoivaksi. Todellinen välittäminen, silmiin katsominen, tukan pörrötys ja yhteinen hupsuilu katoaa aikuisten villissä sanaviidakossa.

Miten päiväkotitoiminta vastaa Lapsi- ja perhetyönmuutosohjelman (yksi Juha Sipilän hallituksen 26 kärkihankkeesta, LAPE) vaatimukseen ennaltaehkäisevästä lasten suojelusta? Hankkeen tavoitteena on lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin sekä omien voimavarojen tunnistaminen. (sosiaali- ja terveysministeriön www-sivut 2017) Voidaanko päiväkodissa tehdä enemmän ja parempaa ennaltaehkäisevää työtä lasten hyvinvoinnin kehittämiseksi. Millaista työtä voidaan tehdä vanhemman kanssa? Onko päiväkodeissa tarpeeksi resursseja ja voimavaroja tähän ryhmäkokojen kasvaessa? Mitä moniammatillinen yhteistyö voisi olla päiväkodissa hyvinvoinnin tukemiseksi. Vaikuttaako lapsen hyvinvointi oppimiseen. Mistä keskeisistä asioista koostuu lapsen hyvinvointi. Näitä asioita pohdin kun aloitin opinnäytetyön tekemistä.

Olen työskennellyt lastentarhanopettajana 2002 lähtien, Raumalla vuodesta 2013. Suuntaan kehittämistutkimukseni Rauman päiväkoteihin. Tällä hetkellä sosiaali- ja terveystieteiden palvelut ovat muutoksen alla ja hallituksen kärkihanke lapsi- ja perhepalveluiden muutoshanke, Lape, koskettaa myös päiväkoteja. Tutkimukseni on ajankohdainen, koska pyrin tuomaan valmiuksia ennaltaehkäisevään työhön, johon Lape tähtää. Pyritään auttamaan lasta siinä ympäristössä, jossa hän elää ja edetään ainutla

tuinen tilanne ja lapsen tarpeet edellä. Kun huoleen puututaan hyvissä ajoin, se on helpompi purkaa vanhemman kanssa, vaikka se myöhemmin osoittautuisikin lapsen normaaliksi kehitysvaiheeksi. (Mäkelä 2012, 19-20)

Olen pohtinut valitsemaani aihetta pitkään. Alun perin ajattelin tärkeimmäksi asiaksi yhteistyön päiväkodin ja lastensuojelun välillä. Keskusteltuani lastensuojelun työntekijöiden kanssa, tulin siihen johtopäätökseen, että päiväkodissa voitaisiin nostaa huoli esiin ja keskustella perheiden kanssa jo ennen kuin lastensuojelun tarvetta on. Jos lastensuojelun tarvetta on, voinko lastentarhanopettajana olla jatkossakin mukana auttamassa lasta ja perhettä. Näen heitä kuitenkin lähes joka päivä

Tutkimuksessani tuotan varhaisen avoimen keskustelunmallin Rauman päiväkotien käyttöön ja osaksi varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun yhteistyösuunnitelmaa. Aihe ei ole tuore, mutta edelleen ajankohtainen sekä Lape-hankkeen, että Raumalla saapuneiden maahanmuuttajaperheiden, joiden eri kieli ja kulttuuri tuovat uusia haasteita yhteistyöhön. Toivon, että työni herättää ajatuksia, mutta antaa myös käytännön ohjeita siihen, miten voidaan toimia kun huoli lapsesta herää.

Päiväkodissa olemme tärkeänä palasena ennaltaehkäisemässä ongelmien syntyä. Siksi on tärkeää, että tartumme olemassa olevaan huoleen ja teemme, mitä päiväkotioloissa voimme tehdä. Voimme ottaa huolen puheeksi, tukea lasta ja vanhempia sekä neuvoa ja auttaa perhettä eteenpäin sekä tarvittaessa tehdä lastensuojeluilmoituksen ja olla mukana moniammatillisessa tiimissä.

Päiväkodin työntekijöille nousee silloin tällöin erilaisia huolia lapsesta. Asiasta voi keskustella kollegoiden, lastenhoitajien, päiväkodin johtajan tai päiväkodin oman tai kiertävän erityislastentarhanopettajan kanssa. Yleisimmin huolen aiheet liittyvät kielelliseen kehitykseen, lukemaan oppimiseen ja tarkkaavuuden ja toiminnanohjauksen ongelmiin. Huoli voi nousta myös lapsen sosiaalisesta kehityksestä tai perheen ongelmista, jotka heijastuvat lapseen. (Huhtanen 2007, 144-145)

Lapsesta voi nousta huoli, vaikka merkit olisivatkin hyvin pieniä. Miten tämän huolen kanssa toimitaan voi joskus olla epäselvää. Tärkeintä on puhua asiasta avoimesti vanhemman kanssa. Vaikka huoli osoittautuisikin myöhemmin aiheettomaksi, on

ongelmia helpompi korjata, kun ne ovat vielä pieniä. Keskustelun apuna voi käyttää esimerkiksi huoli puheeksi-mallia (LIITE 1). Vanhempien kanssa keskustelun jälkeen on tärkeää tietää, keneen otetaan yhteyttä kun työntekijän omat ja työtiimin tietotaito tai voimavarat eivät riitä ongelmien korjaamiseen sekä kenen luokse vanhemmat ohjataan. On myös tärkeää ymmärtää, miten kohdata lapsi, joka on huolen kohteena ja miten hänet otetaan huomioon.

Oman tutkimukseni fokus on aikuisten välisissä suhteissa ja ajattelen aikuisten keskinäisten suhteiden hyödyttävän ja kasvattavan lapsia. (fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti). Lapset, vanhemmat ja päiväkodin työntekijät ovat yhtäaikaaisesti monien ihmisyhteisöjen jäseniä. Päiväkodit, mutta myös perheet ovat yhteiskuntaa hyödyttäviä aktiivisia yhteisöjä. Päiväkodissa lapsia ei voida eristää yhteiskunnan ulkopuolelle vaan he elävät yhteiskunnan sisällä. Lapset ja perheet sekä työntekijät ovat aktiivisia toimijoita ja toiminnallaan omaa elämäänsä ja todellisuuttaan tuottavia. He ovat toinen toisilleen merkityksellisissä ja uutta luovissa vuorovaikutussuhteissa. (Kaukoluoto 2010, 5-6)

2 VARHAISKASVATUS HYVINVOINNIN TUKIJANA

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jonka tehtävänä on edistää lapsen kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Sen tarkoituksena on edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä ehkäistä syrjäytymistä. Lisäksi se tukee vanhempia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun. Lapsen oppimilla tiedoilla ja taidoilla vahvistetaan lapsen osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. (Opetushallitus 2016, 8-14)

Varhaiskasvatus on suunnitelmallinen ja tavoitteellinen kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostama kokonaisuus, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka. Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lastensa kasvatuksesta, jota varhaiskasvatus tukee ja täydentää sekä vastaa omalta

osaltaan lasten hyvinvoinnista. Varhaiskasvatusta voidaan toteuttaa kunnallisessa ja yksityisessä päivähoitossa, esiopetuksessa ja avoimen päiväkodin kerhoissa sekä perhepäivähoitajalla. Kaikkia koskee varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite. (Opetushallitus 2016, 8-14)

Varhaiskasvatuksessa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Sillä tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattilaisten toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten oppimisen ja hyvinvoinnin toteutumiseksi. (Opetushallituksen www-sivut 2017) Pedagogiikka näkyy arjen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä ja leikissä. Erittäin tärkeänä pidetään lapsen osallistamista. Lähtökohtana tulisi aina olla lapsi. Mitä hän tarvitsee ja miten hänen kasvuaan ja oppimistaan tuetaan. Pedagogiikalla voidaan tukea lasten laaja-alaista osaamista, mihin vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä se miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. (Opetushallitus 2016, 20-21)

Varhaiskasvatuksen arvoperustana ovat mm. lapsen edun ensisijaisuus sekä lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun. Sen tehtävänä on suojella ja edistää lapsen oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisensa kuin on ja hänellä on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisön jäsenenä. Lapsi oppii parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Erilaiset myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. (Opetushallitus 2016, 18-20)

Hyvä varhaiskasvatus sinällään tukee vanhempia edistäessään lapsen persoonallisuuden tasapainoista kehitystä, kasvua ja oppimista laajemminkin. Nämä yhdessä ehkäisevät oppimisvaikeuksia ja koulutuksesta syrjäytymistä. Kuitenkin on tarpeen kysyä, miten suhtaudutaan niihin vanhempiin, joilla on ongelmia kasvatuksen kanssa tai niitä joilla on huomattavia, lapsen hyvinvointia uhkaavia ongelmia. Päiväkotien on panostettava siihen, että vanhempia ohjataan hakemaan apua oikeista paikoista. (Kalliala 2012, 90-92)

2.1 Lapsen hyvinvointi

Perusta aikuisiän hyvinvoinnille luodaan lapsuudessa. Yhteiskunnalliset olosuhteet heijastuvat perheisiin ja sosioekonomisen aseman vaikutus lasten terveyteen, oppimiskykyyn, käyttäytymiseen ja syrjäytymiseen on valtava. Sosiaaliset, aineelliset ja kulttuuriset voimavarat siirtyvät vielä nykyäänkin sukupolvelta toiselle. Hyvinvoinnin jakaminen kaikille on ensiarvoisen tärkeää, jotta kaikilla lapsilla olisi parhaat edellytykset kasvulle ja kehitykselle, hyvinvoinnille sekä oppimiselle. (Paananen, Ristikari, Merikukka, Rämö & Gissler 2012, 37-44)

Olosuhteilla ja tapahtumilla, jotka edeltävät kouluikää on todettu olevan suurempi merkitys esimerkiksi oppimistuloksiin kuin kouluajan olosuhteilla, joten ei ole merkityksetöntä, miten perheen elämä päiväkodissa olevien lasten kanssa sujuu. Perheitä tukemalla voimme osaltamme olla ehkäisemässä lapsen eriarvoisuutta ja syrjäytymistä. (Paananen ym. 2012, 37-44)

Lasten oppimisvaikeudet, käyttäytymisongelmat ja muut vaikeudet voidaan osittain selittää geneettisin ja neurologisin syin, mutta niihin on mahdollista vaikuttaa myös ympäristön keinoin kuten hyvillä perhesuhteilla, päiväkodin suorituskyvyllä, sosiaalisilla suhteilla ja harrastuksin. Tukemalla hyvinvoinnin tekijöitä ja toimivilla positiivisilla jokapäiväisillä rutiineilla ja rakenteiden toimivuudella voidaan ehkäistä vaikeuksien esiintymistä ja tukea niistä selviämistä. Ennaltaehkäisevä työ ja ajoissa tapahtuva puuttuminen ovat ratkaisevassa roolissa sekä talouden että inhimillisyyden näkökulmasta. (Paananen ym. 2012, 37-44)

Erilaiset suojaavat tekijät voivat turvata lapsen kasvua, vaikka perheen ja lapsen elämässä olisikin erilaisia riskitekijöitä. Tärkeimpiä suojaavia tekijöitä ovat myönteiset ihmissuhteet sekä onnistumisen kokemukset esimerkiksi päiväkodissa tai harrastuksissa. Ihminen pärjää kun hän kokee hyväksyntää, saa kannustusta, ohjaustilanteissakin hän tuntee, että asiasta on keskusteltu ja häntä on kuunneltu, asiat hoidetaan johdonmukaisesti, hänestä ollaan kiinnostuneita sekä kohdellaan myönteisesti. (Thl:n www-sivut, 2017) Jokaisella tulisi olla oikeus onnelliseen lapsuuteen. (Paananen ym. 2012, 37-44)

2.2 Perheen hyvinvointi

Suomalaiselle tärkeitä hyvinvoinnin osatekijöitä ovat perhe ja työ. Perhe-elämässä hyvinvointia tuottavia asioita ovat läheisyys ja rakkaus, hoivan antaminen ja saaminen. Perhe tuo turvaa ja jatkuvuutta. Työ taas merkitsee toimeentuloa, mutta myös mielekästä toimintaa, itsensä toteuttamista ja erilaisissa ammatillisissa verkostoissa syntyviä sosiaalisia suhteita. Sekä työ, että perhe vaativat kuitenkin myös aikaa ja sekä fyysisiä että henkisiä voimavaroja. Hyvinvointi vaatii tasapainon tunnetta, sitä että aika ja voimavarat riittävät elämän eri osa-alueille. Työn ja perheen yhteensovittaminen on erityisen haasteellista lapsiperheissä: lasten tarpeet ja työn vaatimukset vievät väistämättä aikaa ja voimia toisiltaan, eikä tasapainon löytäminen ole helppoa. (Lammi-Taskula & Salmi 2009, 38-44)

Perheen perustaminen ja vanhemmaksi tuleminen voivat lujittaa parisuhdetta, mutta lapsiperheisiin kohdistuu myös erilaisia paineita. Arki koetaan vaativammaksi ja vanhemmilla on entistä vähemmän aikaa toisilleen. Aika ja voimat on pyrittävä jakamaan tavalla, joka auttaa selviytymään arjen rutiineista, työstä, lastenhoidosta, kotitöistä, harrastuksista niin, että niistä riittää myös tunne-elämän tarpeisiin. (Lammi-Taskula & Salmi 2009, 48-49)

Vanhemmuus on elämää rikastava, mutta myös haastava. Vanhemmaksi kasvetaan lapsen kanssa ja lapsen kasvaessa onnen ja huolen kokemukset muuttuvat. Vanhemmuuteen liittyvät ilot ja murheet ovat jokapäiväiseen perhe-elämään kuuluvia asioita. Arjessa rakentuu lapsen ja vanhemman vastavuoroinen suhde, joka on tärkeä osa molempien hyvinvointia. Yhteiset ilonaiheet auttavat jaksamaan ja riidat kuormittavat. Erimielisyyksiä ei voi välttää ja sovinnon hetket ovat kultaakin kalliimpia. (Lammi-Taskula & Bardy 2009, 60-61) Hyvinvoivalla, toimivalla perheellä on kyky sopeutua elämän erilaisiin muutoksiin ja arjen rutiineihin. Perheen keskinäiset suhteet ja toimiva vuorovaikutus, antavat niin yksilöille, kuin perheelle voimavaroja myös vaikeissa elämänvaiheissa jaksamiseen. (Wirilander 2012, 10-11)

Lapsiperheessä vanhempien toimiva parisuhde on tärkeää kaikkien perheenjäsenten hyvinvoinnin kannalta. Parisuhde ja vanhemmuus ovat erillisiä asioita ja vanhempien välinen vuorovaikutus on erillinen vanhemman ja lapsen välisestä suhteesta. Ne kuitenkin vaikuttavat toisiinsa. Vanhempien keskinäinen suhde heijastuu vanhemmuuteen ja lapseen sekä avio- tai avoliitossa, että mahdollisen eron jälkeen. (Lammi-Taskula & Salmi 2009, 48-49)

Toimeentulon niukkuus on haaste lapsiperheiden hyvinvoinnille. Toimeentulon kanssa kamppailevat sekä työelämän ulkopuolella olevat, että pienituloisimmat vanhemmat. Riittävät tulonsiirrot lapsiperheille ovatkin keskeinen hyvinvoinnin ja syrjäytymisen ehkäisemisen väline. (Lammi-Taskula & Salmi 2009, 38-44) Osa vanhemmista on myös huolissaan jaksamisestaan vanhempana. Huoli nousee sekä yhteiskunnallisista, että yksilöllisistä seikoista. Kuormittavia asioita ovat myös terveyteen liittyvät asiat ja työelämän vaatimukset. Myös puolisoitten keskinäinen riitely ja omasta lapsuuden perheestä nousevat pelot lisäävät huolta jaksamisesta. (Lammi-Taskula & Bardy 2009, 60-61) Lapsiperheiden tukemiseen tarvitaan perheiden tarpeisiin vastaavat palvelut. Suomessa järjestelmä reagoi korjaavin palveluin, kun perheellä on jokin ongelma. Nykyjärjestelmä ei pysty tukemaan perheiden hyvinvointia riittävän varhain siten, ettei kuormittavat elämäntilanteet pääsisi muodostumaan ongelmiksi. (sos-lapsikylän www-sivut 2017)

3 NYKYAJAN HAASTAVA VANHEMMUUS SUOMESSA

3.1 Vanhemmuudesta

Vanhemmuus on muuttuva elämän pituinen rooli. Jokainen vanhempi on saanut mallit tähän rooliin omilta vanhemmiltaan, lapsuudestaan ja kasvuympäristöstään. Vanhempi itse päättää miten ja missä tilanteissa hän kuhunkin rooliin astuu. Vanhemmuus syntyy kun ensimmäinen lapsi syntyy tai adoptoidaan, vuorovaikutuksessa lapsen kanssa. Lapsen kehityksen moninaiset vaiheet opettavat vanhempaa vanhemmuuteen. (Terven www-sivut 2017)

Vanhemmuus on laaja ja moniulotteinen ilmiö, joka voidaan jakaa biologiseen, sosiaaliseen ja psykologiseen osittain päällekkäiseen osatekijään. Biologinen vanhemmuus määrittelee lapsen geneettisen identiteetin. Sosiaalisuus, yhteiskunnan ja ryhmän jäsenyyteen liittyvät piirteet ja oikeudet muodostuvat, kun lapsi saa nimen, kansallisen identiteetin ja kansalaisuuden. Psykologinen vanhemmuus muodostuu niistä vanhempien ominaisuuksista ja tavoista, joilla he tukevat lasta älyllisesti, sosiaalisesti, moraalisesti ja fyysisesti. Psykologinen vanhemmuus voi kehittyä myös ilman biologista vanhemmuutta. (Laakkonen 2010, 16-17)

3.2 Vanhemmuuden haasteet

Keskityn opinnäytetyössäni lähinnä lapsen sosiaaliseen kehitykseen liittyviin huoliin, joihin haasteet perheen elämässä voivat vaikuttaa. Perheiden elinympäristöissä on tapahtunut viime vuosikymmeninä on tapahtunut suuria muutoksia, jotka ovat heikentäneet perheiden kykyä ratkaista itse omia ongelmiaan. Perheet hajoavat useammin vanhempien erotessa ja lapset ovat yksinäisempiä. Useat lapset viettävät suuren osan ajastaan ammattikasvattajien seurassa. Perheiden sosiaaliset suhteet kodin ulkopuolelle ovat vähentyneet ja samalla sosiaalinen verkosto on pienentynyt. (Kuukasjärvi 2011, 15-16) Päiväkodissa perheiden ongelmat näkyvät pääosin vanhempien ongelmina, jotka heijastuvat lapseen tai perheeseen. (Karttunen 2015, 30-39)

Vanhemmuutta saattavat horjuttaa vanhempien sosiaalinen huono-osaisuus, krooninen tai mielenterveyden sairaus, työttömyys, köyhyys, alkoholismi tai huumeongelmat, työnarkomania, avioero, kuolema tai muu äkillinen kriisi perheessä. Riskitekijöitä ovat myös vanhempien puutteellinen kyky hoitaa lasta, puutteet peruselinolosuhteissa, sosiaalinen eristyneisyys sekä vanhempien alhainen koulutustausta ja ongelmat omassa lapsuuden perheessä. Ikävä kyllä usein ongelmat myös kasaantuvat tietyille perheille. (Kuukasjärvi 2011, 15-16)

Vanhempien eroamista voidaan pitää yhtenä lapsen kehityksen riskitekijänä, vaikka pääsääntöisesti lapset sopeutuvat uuteen elämäntilanteeseen melko hyvin. Vanhempien psyykkinen jaksaminen ja hyvä vanhemmuus auttavat lasta. Molempien vanhempien tulisi jakaa rajoja ja rakkautta, myös eron jälkeen, jakaa vastuu ja päättää

asioista yhdessä. Eron jälkeisessä vanhemmuudessa on tärkeää tunnepitoisuudeltaan tasainen, rutiinien ja perheen ihmissuhteiden uudelleen määrittelyn kautta muodostuva arki, jossa tutut rutiinit toistuvat. (Karttunen 2015, 30-39) Erotilanteessa myös perheen sekä lapsen köyhyysriski kasvaa. Enemmistö yksinhuoltajavanhemmista on naisia, joilla on pienemmät palkkatulot kuin miehillä keskimäärin. Taloudellinen vastuu lapsesta on usein yksinhuoltajalla, jolloin myös taloudellisen huono-osaisuuden tekijät kasautuvat näihin perheisiin. Yksinhuoltajaperheiden haasteet näkyvät myös lastensuojelun asiakasmäärissä. (Karttunen 2015, 30-39)

Tietynlainen ”taitamaton vanhemmuus” on myös nykyajan ongelma. Vanhempien auktoriteetti ja kasvatuksellinen ote lapseen saattaa olla löyhä tai sitä ei ole. Rajojen asettamisen vaikeus on lisääntynyt. (Karttunen 2015, 30-39) Vanhemman saattaa olla vaikea myöntää itselleen, että hänen kasvatustavassaan tai vanhemmuudessaan on puutteita. Vanhemmille voi myös olla vaikeaa olla aikuisia ja vastuu siirretään muille, isovanhemmille tai varhaiskasvatuksen ammattilaisille. Toisaalta myös työn ja perheen yhtensovittaminen on haaste vanhemmille. Kun työelämä vaatii paljon ja on raskasta tai aikaa vievää, ei vanhemmalla riitä energiaa ja voimaa riittävästi vanhemmuuden tehtäviin. (Lappalainen 2016, 14-15.)

Päiväkodissa herää huoli lapsen kotioloista, jos lapsen ulkoinen olemus on likainen ja hoitamaton ja vaatetus toistuvasti puutteellinen. Myös kaltoinkohtelun jäljet, kuten mustelmat tai lapsen pienikokoisuus saattavat herättää huolta sekä lapsen käytöksessä tapahtunut oleellinen muutos saattaa herättää huolta. Vetäytyminen tai vakavoituminen ja apaattiseksi muuttuminen ovat vihjeitä, jotka viittaavat siihen, että lapsella ei ole kaikki kunnossa. Lapsi saattaa myös itse kertoa asioita, jotka voivat herättää huolta. (Karttunen 2015, 30-39)

4 PERHEIDEN JA VANHEMPIEN HUOMIOIMISEN KEINOJA VARHAISKASVATUKSESSA

Vanhemman malli on yleensä melko vahvana ihmisen mielessä, koska siihen liittyy niin paljon tiedostamattomia tunteita. Siksi malli omasta perheestä, malli vanhemmuudesta siirtyy helposti sukupolvelta toiselle. Vanhemmuus sisältää sekä lapsuudesta sisäistettyä vanhemmuutta ja aikuisuudessa opittua ja ymmärrettyä vanhemmuutta. (Laakkonen 2010, 17-18)

Vanhemmuus ei ole pääasiallisesti geneettisesti määräytyvää toimintaa, vaan sitä toteuttavan tulee antaa vanhemmuudelle jonkinlainen mieli tai merkitys. Vanhemmuus toteutuu monitasoisissa vuorovaikutussuhteissa, jotka ovat sidoksissa tiettyyn aikaan ja paikkaan. Vanhemmuus on biologisten ja psykologisten näkökulmien ohella ymmärrettävä alati muuttuvaksi sosiaaliseksi prosessiksi, jota ei voida erottaa kulttuurisista arvoista tai yhteiskunnan rakenteellisista realiteeteista. (Laakkonen 2010. 16-17)

4.1 Vanhempien kohtaaminen

Nykyajan vanhemmat kasvattavat lapsensa jakaen kasvatusvastuutaan ja vanhemmuuttaan yhteiskunnallisten kasvattajien kanssa. Vanhemmuuteen ja kotikasvatukseen liitettäviä toimintoja toteutuu kodin sijaan yhä enemmän myös varhaiskasvatuksessa. Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja. Uhkana tästä voidaan nähdä vanhemmuuden ja kasvatuksen ammattilaistuminen. Se tarkoittaa liiallista riippuvuutta yhteiskunnan palveluista, mikä voi aiheuttaa vanhemmille riittämättömyyden tunteita ja epävarmuutta oman lapsen kehityksen tukemisessa. (Kalliala 2012, 26-28)

Vanhemmat joutuvat peilaamaan omia arvojaan, ihanteitaan ja pyrkimyksiään ammattilaisten pyrkimyksiin. Kasvava tieto lapsen kehityksen tarpeista ja kasvatustieteen tärkeydestä merkitsee samalla vanhempien vastuun ja tehtävien lisääntymistä sekä kasvatuksen merkityksen korostumista. Vanhemmuudesta on tullut osa laajempaa sosiaalisten suhteiden verkostoa. Erilaiset asiantuntija käytännöt muovavat vanhemmuutta, jota näin tuotetaan ja rakennetaan yhä uudelleen vuorovaikutuk

sessä ympäröivän sosiaalisen maailman kanssa. (Laakkonen 2010, 17-18) Vanhemmille saattaa tulla riittämättömyyden tunnetta. Siksi ei ole merkityksetöntä, miten me teemme työtämme.

Vaikka työntekijöiden asiantuntemus on vanhempien käytössä lapsen eduksi ja vanhempien oman lapsensa asiantuntijuus tukee päiväkodissa tehtävää työtä, vanhemmillä ei ole omasta lapsuudestaan ja vanhemmiltaan omaksuttua tähän päivään sopivaa mallia, jonka mukaan kasvatustehtävät olisivat jaettavissa. Toiset tukeutuvat ja luottavat liikaa ammattilaisiin ja toisia tämä pelottaa. Kun kasvatuksen tavoitteeksi asetettu sisäisesti ohjautuvan ihmisen ihannekuva alkaa heikentyä, se heijastuu myös vanhemmuuteen ja vanhempien kiistaton auktoriteetti murtuu. Kasvatusvastuuta siirretään yhä voimakkaammin pois perheeltä ja asiantuntijoiden rooli muuttuu yhä keskeisemmäksi. Kärjistäen sanottuna ollaan luopumassa vanhemmuudesta ja siirtämässä vastuuta yhteiskunnalle. (Laakkonen 2010, 17-18) Varhaisen avoimen ja kunnioittavan keskustelun on tarkoitus on siirtää vastuuta takaisin vanhemmille. Vanhemmat otetaan osallisiksi lapsensa päiväkodin arkeen ja ongelmatilanteissa keskustellaan, kysytään neuvoa tai tarpeen mukaan tarjotaan tukea ja apua vanhemmille.

Kun vanhemmat ovat mukana aktiivisina päättäjinä ja lapsensa asiantuntijoina, osa hyötyy tästä ja osa kärsii. Kodin ja päiväkodin yhteistyössä eri perheet ovat tietysti aina eri lähtöasetelmissä. On tärkeää, että työntekijä tunnistaa vanhempien tavan toimia lastensa kanssa ja perheilmapiirin, jossa lapsi kasvaa. Miten sitten ohjataan lasten kasvatusta, jos huomaa, että se vaikeuttaa lapsen sopeutumista. Oleellista on, että työntekijä tuo esiin omat havaintonsa lapsesta, positiiviset ja negatiiviset. Eri vanhemmat, riippuen heidän näkemyksestään vanhempina ja kasvattajina, reagoivat eri tavoin. (Huhtanen 2007, 163-167.)

Työntekijän tehtävänä on ottaa vanhemmat mukaan kasvatukseen, Vanhempi on lapsensa tärkein asiantuntija ja lapselleen tärkein kaikista kaikessa. Välittäminen ja kunnioitus toista ihmistä kohtaan pitää välittyä sekä lapsen ja vanhemman kanssa tehtävässä työssä että moniammatillisessa työympäristössä. Myös kirjallisuudesta ja opinäytetöistä toivoisi huokuvan lämpöä, kun puhutaan ihmisten kanssa tehtävästä työstä, erityisesti vanhempi ja lapsi suhteesta.

4.2 Vanhempien osallisuus

Osallisuus voidaan ymmärtää olotilana, joka tuottaa osallistumista eli toimintaa ja toisaalta se on myös osallistumisen edellytys. Osallisuus vaikuttaa haluun toimia ja voimaannuttaa. Se on ihmisen kokemuksen tai jäsenyyden tunne yhteisössä sekä omakohtaisesta sitoutumisesta lähtöisin oleva mahdollisuus vaikuttaa asioihin rakentavasti. Voimaantumisen ja valtaantumisen tunne sekä tunne hyväksytyksi tulemisesta omana itsenään ja kokemus siitä, että hänen näkemyksiään kuullaan ja otetaan huomioon, kuvaavat hyvin osallisuutta tunteena tai kokemuksena. (Lehtonen, Luosujärvi & Puttonen 2013, 8-13.)

Osallisuuden kokemuksen syntyminen on aina yksilöllinen vuorovaikutuksen tulos. Sille voidaan luoda edellytyksiä, mutta sitä ei voida synnyttää eikä syntynyttä kokemusta toisaalta kieltää. Joskus kokemus voi syntyä ilman näkyvää osallistumista, joskus se voi jäädä syntymättä osallistumis-yrityksistä huolimatta. (Airaksinen 2012, 38) Osallisuudessa korostuu oikeus saada tietoa itseä koskevista asioista ja sekä mahdollisuudesta saada ilmaista mielipiteensä niistä ja siten päästä vaikuttamaan itseään tai perhettään koskeviin asioihin. Myös lapsen tulisi osallistua perheen asioihin. (Thl:n www-sivut 2017.)

Vanhempien osallisuudessa päiväkodissa on loppujen lopuksi kysymys hyvin yksinkertaisesta asiasta. Työntekijät sitoutuvat yhdessä vanhemman kanssa toimimaan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen prosesseissa. Yhdessä toimimisen tavoitteena on lapsen tuen ja tarpeen havaitseminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja tuen suunnittelu yhdessä. Vanhempien osallisuus voi olla keskustelua, toiminnan suunnittelua ja arviointia, osallistumista toimintaan sekä päätöksentekoon mukaan ottamista. Parhaimmillaan yhteistyö tukee vanhempien keskinäistä vuorovaikutusta. Perheeltä voidaan kysyä tavallisia ja arkisia kysymyksiä: Mikä sinun mielestäsi on nyt tärkeää? Mistä olisi hyvä puhua? Mitä mieltä sinä olet tästä? (Oranen 2013, 124) Vanhempien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle. (Metsola 2016, 11-13)

Vanhempien tulee saada tietoa itseään koskevista asioista ja tulla kuulluiksi kun suunnitelmia ja päätöksiä tehdään. Otetaanko perhe mukaan arvioimaan ja kehittämään toimintaa, eikä ajatella, että me ammattilaisina tiedämme, mitä perheet ja lapset tarvitsevat? Osallisuuden edellytykset luodaan kun työntekijä kertoo suunnitelmistaan ja antaa perheelle mahdollisuuden sanoa, mitä tämä suunnitelmista ajattelee. (Oranen 2013, 124)

Vanhempien osallisuutta tukevassa toiminnassa työntekijä tuntee ja kunnioittaa vanhempien yksilöllisiä tarpeita ja taustoja. Osallisuutta on näin ollenkin monenlaista ja se vaatii suunnittelua, järjestämistä ja osallisuuden ylläpitämistä. Se on aina työntekijän vastuulla. Organisaatioissa tulisi kehittää tapoja, joilla vanhempia tehdään osalliseksi. (Metsola 2016, 11-13) Osallisuuden arvioinnissa ja kehittämisessä konkreettiset asiat ovat tärkeitä. Miten perheet otetaan meillä vastaan? Onko suunnittelussa tarpeeksi tilaa perheiden mielipiteille? Mikä meidän kunnan varhaiskasvatuksessa toimii hyvin? Jokaisessa ammatillisessa kohtaamisessa ja arjessa mitataan kuinka valmiita ollaan ottamaan asiakkaat mukaan työhän ja sen kehittämiseen. (Oranen 2013, 124)

4.3 Maahanmuuttajaperhe päiväkodissa

Maahanmuuttajat ovat pieni, mutta kasvava ryhmä Raumalaisissa päiväkodeissa ja siksi, ehdotuksesta, otan myös heidät mukaan tutkimukseeni. Maahanmuuttajataustaisten perheiden kanssa työskentelyyn tuo omat haasteensa sekä kielimuuri, että kulttuuriset erot, vaikka huolenaiheet olisivatkin samankaltaisia kuin suomalaisperheillä.

Maahanmuuttajat eivät ole homogeeninen joukko. Maahanmuuttajat voivat olla taustaltaan pakolaisia, turvapaikanhakijoita, töiden vuoksi muuttaneita sekä avioliiton kautta maahan muuttaneita vakituisesti maassa asuvia henkilöitä, jotka voi halutesaan hakea maan kansalaisuutta. Pakolainen on henkilö, joka perustellusti pelkää jou

tuvansa vainotuksi rodun, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskuntaluokkaan kuulumisen tai poliittisten mielipiteidensä johdosta. Turvapaikanhakija pyytää suojaa ja oleskeluoikeutta vieraasta maasta. Hän saa pakolaisen statuksen, mikäli hänelle myönnetään turvapaikka. (Eerikkilä & Kangas 2011, 5)

Maahanmuuton kokemukset vaikuttavat suuresti perheen elämään. Muutoksen ymmärtämisen lähtökohtana toimii paremmin perheen ja yksilöiden omaan kokemukseen perehtyminen kuin yleistävä vertailu kulttuurieroihin liittyen. Uusi toimintaympäristö ja kulttuuri tuovat uusia ja ennakoimattomia lisähaasteita arkielämän ongelmiin. (Ritoranta 2011, 11-12)

Päiväkoti on tärkeässä asemassa maahanmuuttaja lasten kotouttamisessa. Kotouttaminen tarkoittaa sopeuttamista ja osallistamista suomalaiseen yhteiskuntaan ja silti samalla oman kulttuurin ja kielitaidon säilyttämistä. Myönteinen kontakti sekä osapuolten keskinäinen tasa-arvoisuus, vuorovaikutus, yhteiset tavoitteet, yhteistyö ja yhteiskunta auttavat yhteiskuntaan sitoutumisessa. Varhaiskasvatuksessa perheen yhteinen tavoite on lapsen kehityksen tukeminen. On tärkeä pohtia millaisella asenteella itse työskentelee ja miten se on syntynyt. Helpoin tapa päästä negatiivisesta asenteesta on yhteiset positiiviset kokemukset maahanmuuttajaperheiden kanssa. (Eerikkilä & Kangas 2011, 7-10)

Arkistenkin asioiden selvittäminen voi olla yllättävän hankalaa, kun ei ole käytössä yhteistä kieltä. Tavallisimmista asioista selvittää esimerkiksi google kääntäjän avulla, mutta kun puhutaan tärkeämmistä asioista eri kulttuurista tulevan perheen kanssa onkin käytettävä tulkkia, jos ei ole riittävä kielitaitoa. Ammattitulkin käyttäminen on tärkeää sekä perheen, että viranomaisten oikeusturvan kannalta. Tulkin tilaaminen on työntekijän tehtävä ja vastuulla. Lapsia eikä kieliavustajia ei tule käyttää kuin arkipäivä asioiden tulkkina. (Ritoranta 2011, 11-12)

Maahanmuuttajataustaisten vanhempien vanhemmuuden tukeminen on erittäin tärkeää. Heille ei ole itsestään selvää, miten suomalainen päiväkotia, koulu tai terveydenhuolto toimii ja miksi ne ovat mukana perheen arjessa. Syrjäytymisriski, rasismi ja vieraantuminen ovat liiankin arkipäiväistä maahanmuuttajaperheiden sekä perinteis

ten vähemmistöryhmien keskuudessa. Maahanmuuttajien elinolosuhteiden tukeminen on myös hyvin kapea-alaista ja ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä pitäisi lisätä. (Hiila 2007, 18.) Päiväkodissa voitaisiin vastata tähän haasteeseen.

4.4 Sosiaalipedagoginen näkökulma varhaiskasvatuksen perheiden kanssa tehtävään työhön

Yhteiskunnallisiin ongelmiin ei ole yksiselitteisiä vastauksia tai ratkaisuja. Perinteiset menetelmät eivät pysty enää vastaamaan monenlaisten ongelmien ja syrjäytymisuhan alla olevien perheiden moninaisiin kysymyksiin. Poikkitieteellisyys, moniammatillinen tiimityö ja projektityö ovat avainsanoja. Sosiaalipedagogisessa ammatillisessa orientaatiossa edellytetään kollektiivisuutta ja yhteisöllisyyttä, yksilöiden ja ryhmien sosiaalisten taitojen kasvattamista, voimaannuttamista. Sosiaalipedagogisessa suhtautumisessa keskeistä on avoin asennoituminen perheisiin ja erilaisiin menettelytapoihin. Pyritään välttämään yksinkertaistettua ihmiskäsitystä ja suoraviivaista lähestymistapaa. Tärkeintä on luoda toimiva vuorovaikutussuhde niin lapsiin kuin aikuisiinkin. Työntekijän pitää myös arvioida kriittisesti omaa toimintaansa ja tehdä eettisesti pitäviä ratkaisuja. (Ranne 2005, 15-18)

Kun puhutaan päiväkodin arkeen suuntautuneesta sosiaalipedagogisesta toiminnasta, se koskee perheiden monimutkaisia ja ratkaisemattomia arjen ongelmia. Perheitä tulee auttaa konkreettisesti rakentamaan parempaa arkea ja hallita olosuhteitaan. Sosiaalipedagogiikka kannustaa puuttumaan asioihin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja ottamaan asioita esille, niiden haasteellisuudesta huolimatta. Varhaiskasvatuksessa usein nähdään perheen ongelmat hyvinkin varhaisessa vaiheessa, mutta niihin puututaan myöhään. (Olli 2010, 14-19) Työntekijän edellytykset ymmärtää perheiden arkea ja kokemusmaailmaa ovat kuitenkin rajalliset. Ymmärtäminen edellyttää, että ollaan vuorovaikutuksessa ja kohdataan ihmiset, jotka kuhunkin perheeseen kuuluu. Perheen sosiaalinen ympäristö ja elämäntilanne pitää havainnoida ja ottaa huomioon ennen kuin voidaan puuttua perheen elämään. (Ranne 2005, 16)

Perheiden elämässä eteen tulevat ongelmat ovat paitsi ulkoisista syistä (esim. köyhyys, työttömyys, lapsena koettu turvattomuus) johtuvia, niin usein myös viestejä ratkaisuja odottavista, elämän merkitystä koskevista kysymyksistä. Monet vanhemmat ovat kokeneet elämässään enemmän pettymyksiä ja hylkäämisiä kuin tuntuu kohtuulliselta. Mennyt, epäsuotuisa kehitys voi kääntyä parempaan suuntaan jo siitä oivalluksesta, että ihminen tuntee itsensä arvokkaaksi. Toisaalta toisen ihmisen ymmärtämisessä on myös itseymmärryksen momentti. (Kaljonen 2005, 21-23)

Työntekijän ammatillinen kasvu lähtee liikkeelle perheen ja sen yksilöiden kohtaamisesta ja avoimesta kiinnostuksesta heidän ainutkertaista elämäänsä ja arvoansa kohtaan. Tärkeää on myös muistaa, että perheen kohtaaminen aktivoi aina myös työntekijän omasta elämäkokemuksesta nousevat ajatukset ja tunteet. Ammatillinen kasvu vaatii sen, että oppii ymmärtämään ja erottamaan mikä asiat nousee omasta elämäkokemuksesta ja mikä perheen. On osattava katsoa asioita laajemmasta perspektiivistä. Sen jälkeen lähdetään rakentamaan perheen uskoa omiin mahdollisuuksiin ottaa vastuu omasta elämästään. (Kaljonen 2005, 23-24) Varhaiskasvatuksessa työntekijällä on koko persoona mukana toiminnassa. Hänen tulee saavuttaa ihmisten luottamus ja saada heidät kiinnostumaan olemassa olevasta huolesta. Se ei kuitenkaan tarkoita, että hänen pitäisi peittää oma minuutensa, kokemuksensa, intressinsä tai pelkonsa. (Olli 2010, 14-19)

Sosiaalipedagogisessa varhaisessa puuttumisessa lähdetään liikkeelle tilannesidonaisesti ja käytetään asiakkaan omia resursseja. Väliintulo perustuu terveeseen vuorovaikutukseen ja riskien hajauttamiseen, jossa ammattihenkilö on jatkuvassa kontaktissa ja vuorovaikutuksessa perheen kanssa. Työntekijä asettuu perheen kanssa dialogiseen vastavuoroiseen suhteeseen. Kun käsitellään perheen arkielämää, tavoitteena on, että perheen jäsenet oman tilanteensa tiedostamisen kautta, alkaisivat aktiivisiksi toimijoiksi. Perheen itsemääräämisoikeutta kunnioitetaan ja tavoitteena on parantaa, yhdessä perheen kanssa heidän elämänlaatuaan. Tämä vaatii työntekijältä hyviä vuorovaikutustaitoja. Lapsen hoitosuhteen alusta alkaen koko perheen kohtaamisella ja avoimuuden ylläpitämisellä on suuri merkitys. Huolta herättävien tilanteiden ratkaisemisen voi silloin aloittaa muuttuneen tilanteen esiin nostamisella. (Olli 2010, 14-19)

Työntekijöiden ei tarvitse tietää ja osata kaikkea. Ammatillisuuteen kuuluu myös se, että osaa rajata sen, mihin oma osaaminen ja aika riittävät ja milloin tarvitaan moniammatillista yhteistyötä perheen ongelmien ratkaisuun. Tärkeintä olisi luoda pysyvä ja toimiva vuorovaikutussuhde perheeseen. (Olli 2010, 14-19)

5 HUOLI JA VARHAINEN AVOIN JA KUNNIOITTAVA KESKUSTELU VARHAISKASVATUKSESSA

Varhaisella avoimella keskustelulla tarkoitetaan toimintaa, jossa tartutaan lapsen ja hänen perheensä ongelmiin mahdollisimman varhain heti ongelman havaitsemisen jälkeen tai jolla pyritään ehkäisemään ja helpottamaan tiettyjen riskitilanteessa olevien lasten ja perheiden ongelmia riittävän aikaisessa vaiheessa. Riskitekijöiden tunnistamista ja huoleen tarttumista pidetään tärkeänä. (Satka 2009, 194)

Huolella tarkoitetaan työntekijän subjektiivista näkemystä, joka syntyy asiakassuhteessa. Lähtökohtana on jokin lapsen tai perheen pulma. Huoli syntyy vuorovaikutuksessa lapsen kanssa ja tuntuu työntekijässä. Huolen taustalla on työntekijän näkemys sekä lapsen tilanteesta, että omista ja perheen ja sen verkoston oletetuista voimavaroista. Työntekijän tuntumassa on kyse tärkeästä työvälineestä. Se on työntekijän koulutuksen, työ- ja elämäkokemuksen tuottama kuva, jonka pohjalta työntekijä kiinnittää huomiota tiettyihin asioihin ja antaa niille merkityksiä (ns. hiljainen tieto). Moraali vaikuttaa siihen tekeekö työntekijä asialle jotain. (Eriksson & Arnkill 2012, 20-22.)

Työntekijällä voi herätä huoli lapsen hyvinvointiin, elämäntilanteeseen kehitykseen tai olosuhteisiin liittyen. Huolen vyöhykkeistö (Taulukko 1.) on työntekijän työväline, jonka avulla hän voi jäsentää huoltaan lapsen tilanteesta. (Kaasinen & Kähkönen 2015, 8)

EI HUOLTA	PIENI HUOLI		HUOLEN HARMAA VYÖHYKE		SUURI HUOLI	
1	2	3	4	5	6	7
Ei huolta lainkaan.	Pieni huoli tai ihmettely käynyt mielessä; luottamus omiin mahdollisuuksiin vahva.	Huoli tai ihmettely käynyt toistuvasti mielessä; luottamus omiin mahdollisuuksiin hyvä. Ajatuksia lisävoimavarojen tarpeesta.	Huoli kasvaa; luottamus omiin mahdollisuuksiin heikkenee. Mielessä toivomus lisävoimavaroista ja kontrollin* lisäämisestä	Huoli tuntuva; omat voimavarat ehtymässä. Selvästi koettu lisävoimavarojen ja kontrollin lisäämisen tarve.	Huolta paljon ja jatkuvasti: lapsi/nuori vaarassa. Omat keinot loppumassa Lisävoimavaroja ja kontrollia saatava mukaan heti	Huoli erittäin suuri: lapsi/nuori välittömässä vaarassa. Omat keinot lopussa. Muutos lapsen tilanteeseen saatava heti

Taulukko 1. Työntekijän lasta koskevan huolen vyöhykkeistö (Arnkil & Eriksson 2012, 25)

Varhaisen avoimen keskustelun perustana on sosiaalinen ihmiskäsitys, jossa ihmisen ymmärretään olevan jatkuvassa vuorovaikutuksessa sekä muiden ihmisten, että muun toimintaympäristönsä kanssa. Työntekijän subjektiivinen huoli taas on tärkeä työväline lapsen ja perheen avuntarpeen tunnistamisessa. Varhainen avoin keskustelu sisältää ajatuksen erilaisuutta kunnioittavasta asiakastyöstä ja se kannustaa myös eri alojen ammattilaisia puuttumaan yhteistyössä tunnistettuihin palvelujärjestelmän ongelmakohtiin. (Satka 2009, 190)

Kun työntekijällä herää huoli lapsesta, hän alkaa pohtia, mitä tilanteessa kannattaisi tehdä ja kenen, miten olla avuksi ja mitä siitä mahdollisesti seuraa. Ennakoinnin avulla työntekijä herättelee uteliaisuuttaan ja sitä kautta löytää toivoa ja uusia toimintatapoja, niiden ei tarvitse olla oikeita. Vanhemmat tulevat paikalle aina omine ajatuksineen, kokemuksineen ja odotuksineen. Tavoitteena on kuitenkin yhteistyön aikaansaaminen ja kehittyminen myönteiseen suuntaan. Sen takia on tärkeää löytää lapsessa, perheessä ja heidän tilanteessaan olevat voimavarat. Ne voivat olla aivan tavallisia asioita. Sen jälkeen työntekijä pohtii, mitä tukea hän voi omalta osaltaan lapsen tilanteeseen tuoda. (Eriksson & Arnkil. 2012, 28-31.)

Auttamistyö on tuen ja kontrollin lisäämisen yhdistelmä, mutta voi pohtia onko se voimaannuttavaa vai alistavaa. Voimaannuttava tuki on näköalan avaamista, oman ymmärryksen jakamista, voimavarojen yhdistämistä ja kannustusta. Voimaannuttava kontrolli on huolen jäsentäminen, rajojen asettaminen epätoivottavalle käytökselle sekä tuki näiden rajojen hallinnalle. Se ei ole puolesta tekemistä eikä riippuvuutta aiheuttavaa eikä vaatimusten asettamista. Tämä asia on tärkeää sisäistää ja sama koskee myös lasta, josta huoli on noussut ei tehdä asioita hänen puolestaan vaan tavoitellaan yhdessä sovittujen rajojen asettamista ja hänelle tärkeää tukea ja huomioimista. Työntekijällä on tilanteessa valta tehdä asiat hyvin ja huolella tai jättää oma huolensa huomioimatta. Pitää kuitenkin miettiä, mikä on lapsen etu, mitä pitää tehdä, jotta asia korjaantuisi ja vielä ettei se pahentuisi, mitä voi tehdä tällä hetkellä tässä tilanteessa lapsen parhaaksi. (Eriksson & Arnkill 2012, 31-32.)

Ongelma menetelmien käyttöönotossa on aina inhimillisyys, vaikka työntekijä saisi tietoa ja koulutusta välineeseen, pitää hänen todella sisäistää ja tuntea menetelmä omakseen, jotta hän voi ottaa sen käyttöön. Ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö kuuluu kuitenkin päiväkodin ydintehtäviin erityisesti Lape – hankkeen myötä. Varhainen puuttuminen on sitä parhaimmillaan, mihinkään tilanteisiin ei kuitenkaan voida puuttua ellei oteta niitä puheeksi, ellei luoda luottamuksellista vuorovaikutusta vanhempiin ja tehdä kaikista lapsen ja perheen asioista puhumista sen oleelliseksi osaksi. (Karila yms. 2006, 91-96.)

5.1 Lain näkökulmia huoleen

Suomen perustuslaissa korostetaan perhe-elämän suojaa ja vanhempien itsemääräämisoikeutta omista asioistaan. Näin on pyritty luomaan vahvoja juridisia takeita keskinäisen luottamuksen vaalimiselle ja ylläpitämiselle. Viranomaiset eivät siis saa tehdä väliintuloja perhe-elämään ellei laki sitä salli. Lapsella on kuitenkin oikeus tulla suojelluksi, saada hoivaa ja lapselle kuuluviin osallistumisoikeuksiin. Väliintulot on silloin vahvasti sidoksissa huolen vahvuusasteeseen. Jos lapsesta on suuri huoli,

monialainen yhteistyö voi olla tarpeen. Vaikka vanhempi kieltäisi yhteistyön, joissakin tilanteissa käännetään määrättyjen ammattihenkilöiden puoleen salassapitosäädösten estämättä. Tyypillisesti tehdään lastensuojeluilmoitus, joka ei ole sama asia kuin rikosilmoitus. Toisaalta, jos vanhemmat antavat luvan, voidaan ja pitäisi yhteistyötä tehdä, vaikka huoli olisi pienempikin. (Mahkonen 2016, 198-200.)

Työntekijän on kerrottava vanhemmille eri mahdollisuuksista, sekä niiden vaikutuksista ja näin tarjota mahdollisuus tehdä valintoja. Näin kunnioitetaan vanhempien itsemääräämisoikeutta Perheenjäsenten tulee saada lisäksi yksilöllistä kohtelua, jotta asiakaslähtöisyys toteutuisi. (Talentian www-sivut 2017.)

Päiväkotien Vasu (varhaiskasvatuksensuunnitelma) –keskusteluissa otetaan harvoin esille vanhemman vastuuttamista. Hienotunteisuus ja ammatillisuus yhdistettynä saavat aikaan tilanteen, jossa vältetään mahdollisimman pitkälle viestittämistä siitä, että asiassa tulisi ryhtyä juridisesti ladattuihin interventioihin. Varhaiskasvatuslakiin ei myöskään ole sisällytetty sellaisia säädöksiä, jotka tietyin kriteerein mahdollistaisivat väliintulot vanhemmuuteen, joita esimerkiksi perusopetuslaissa on. (Mahkonen 2016, 201-202) Hienotunteisuus ei kuitenkaan saisi estää asioista keskustelua ja huolen esiintuomista. Vanhemmalla on oikeus tietää ja velvollisuus ottaa asioista myös vastuuta.

Lastensuojelulain 25.1 §:ssä säädetään, että opetustoimen yksikön palveluksessa olevat henkilöt ovat velvollisia salassapitosäädösten estämättä viipymättä ilmoittamaan kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos ovat saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä. Ilmoitusvelvollisilla on lain mukaan velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus, kun edellytyksen ilmoituksen tekemiseen täytyvät. Lastensuojeluilmoitus tulee tehdä riippumatta siitä, että ilmoitusvelvollisella ja sosiaalitoimessa on jo ollut säännöllistä yhteistyötä. Ei saa siis ajatella, että sosiaalitoimessa saataisiin muullakin tavoin tieto lapsen tilanteesta. Syitä ilmoitukseen voivat olla esimerkiksi lapsen tarpeiden laiminlyönti, lapsen heitteille jättö, lapsen pahoinpitely tai seksuaalinen hyväksikäyttö, niiden epäily tai uhka, jos

lapsen hoidossa havaitaan puutteita esimerkiksi jatkuvasti likaiset vaatteet tai osamattomuutta, joka vaarantaa lapsen hyvinvointia, vanhemman päihde tai mielenterveysongelmat, jaksamattomuus tai oman hoidon laiminlyöminen tai myös arjen tuki-verkon puuttuminen silloin, kun se saattaa vaarantaa lapsen hyvinvointia. (Mahkonen 2016, 203-206.)

Päivähoidon piirissä lastensuojeluilmoituksen tekemistä harkitaan käytännössä kun huomio kiinnittyy lapsen vanhempiin. Kun vanhempi on omalla toiminnallaan vaarantanut lapsensa hyvinvoinnin toteutumista. Tällöin pohditaan interventiota koko perheen elämään ja perinteisen lastensuojeluilmoituksen kohdalla tämä voidaan tehdä ilman, että vanhempi antaa sille luvan. Käytäntönä Raumalla on, että työntekijä kertoo vanhemmille ilmoituksesta ennen ilmoituksen tekemistä. Usein lastensuojeluilmoituksen tekee päiväkodin johtaja. Lastensuojeluilmoitus ei kuitenkaan suoraan tarkoita sitä, ettei lapsesta sen jälkeen olisi huolta. (Mahkonen 2016, 203-206.)

Poliisiin tulee ottaa yhteyttä kun ajatellaan, että lapselle käy huonosti, ellei tilanteeseen saada välittömästi muutosta. Tilanteet voivat vaihdella lievästä pahoinpitelystä törkeään seksuaaliseen hyväksikäyttöön. Jossain tilanteissa on mahdollista kierrättää asia lastensuojelun kautta tekemällä lastensuojeluilmoitus, mutta prosessia voi nopeuttaa kääntymällä suoraan poliisin puoleen. Rikosilmoituksen saa tehdä kuka tahansa epäillessään, että on asiassa on toimittu lainvastaisesti. Ilmoituksen tekijää ei voida tuomita esimerkiksi kunnianloukkauksesta, jos on vilpittömästi uskonut toisen toimineen lainvastaisesti. Sosiaalihuollon asiakaslakia (18 §) voidaan soveltaa suoraan varhaiskasvatukseen. (Mahkonen 2016, 209-213.)

Lapsenhuoltolaki (5§) määrää, että huoltajat (yhteishuoltajuudessa) tekevät yhdessä lasta koskevat päätökset, jollei toinen huoltajista ole matkan, sairauden tai muun pakottavan syyn vuoksi estynyt osallistumasta lastaan koskevaan päätöksen tekoon paitsi jos kyse on asiasta, jolla on huomattava merkitys lapsen tulevaisuuden kannalta, voivat huoltajat päättää lähtökohtaisesti vain yhdessä. Jos vanhemmat ovat harkinta-ajan jälkeenkin erimielisiä asiassa tulee työntekijöiden yhdessä miettiä lapsen etua painottaen kumman huoltajan näkökannalle taipuvat. (Mahkonen 2016, 76-77.)

5.2 Huoli puheeksi- menetelmä

Lape –hanke näkee päiväkodin yhtenä isona osana lapsien ja perheiden kanssa tehtävää ennaltaehkäisevää työtä. Varhaiskasvatus on jo sinällään ennaltaehkäisevää. Kasvatamme koulu- ja yhteiskuntakelpoisia lapsia. Jokaisen lapsen kohdalla kaikki ei vain suju automaattisesti hyvin. Jos ja kun tunnemme päiväkodissa huolta jostain lapsesta, huoli kasvaa usein vain suuremmaksi koulun alkaessa, ellei siihen tavalla tai toisella puututa. Huoleen tulisi tarttua silloin, kun se on vielä pientä ja lähteä hakemaan siihen apua yhdessä vanhempien kanssa. Päiväkodin jokaisen työntekijän kontaktitieto on sellaista ainutlaatuista tietoa, jota muilla ei voi olla. Kokoamalla ja jakamalla eri työntekijöiden ja vanhempien tieto ja ymmärrys saadaan rikkaampi ja monipuolisempi kuva lapsen tilanteesta. (Eriksson & Arnkill 2012, 24.)

Hankalien tilanteiden hahmottaminen huoleksi, sen jäsenneily ja kunnioittava puheeksi ottaminen vanhempien kanssa on huoli puheeksi – menetelmän ydin ajatus. Tämä menetelmä tuottaa pääasiassa myönteisiä, kontaktia parantavia ja työskentelymahdollisuuksia avartavia tuloksia. Huoli puheeksi – menetelmä sopii tilanteisiin, joissa työntekijä on epävarma siitä, millä tavalla ottaa lasta koskeva huoli puheeksi vanhempien kanssa. Se on osa varhaista avointa keskustelua. Huoli kertoo, että asiat saattavat mennä lapsen kannalta huonoon suuntaan, ellei saada aikaan muutosta. On tärkeää, että työntekijä luottaa omaan huoleensa ja tarttuu siihen. Tarkoituksena on madaltaa lasten kanssa työskentelevien työntekijöiden kynnystä varhaiseen puuttamiseen, huoli puheeksi-menetelmän keinoin tai muilla itselle soveltuvin keinoin. (Eriksson & Arnkill 2012, 3-19.)

Kun työntekijä tuntee huolta lapsesta, hän tekee sen työntekijänä. Hän on jo yrittänyt tehdä jotain sen hälventämiseksi, mutta se ei ole auttanut. Huolen tulkitsemisen avulla voidaan käyttää huolen vyöhykkeistöä. (Taulukko 1 s. 20) Työntekijän ei tarvitse olla täysin oikeassa ja tietää ongelmaa etukäteen, mutta hän tuntee tarvitsevansa muiden voimavaroja tilanteen ratkaisemiseksi. Perheen toiminta saattaa tuntua keskeiseltä, mutta miten ilmaista asiansa niin, ettei hankaloita yhteistyötä. Tärkeää on, että työntekijä puhuu omasta huolestaan, sen sijaan, että puhuisi lapsen tai perheen ongelmista. Näin voidaan pyytää vanhempien apua ja yhteistyötä huolen vähentämiseksi. Vanhempien mukaan saaminen onnistuu parhaiten, kun työntekijä löytää

lapsen ja perheen voimavarat. On tärkeää nähdä pulmien rinnalla myös myönteisiä asioita. Hyvän näkeminen perheessä lisää toiveikkuutta ja uskoa tilanteen paranemiseen. Joskus vaikea elämäntilanne voi heikentää kykyä toimia vanhempana. (Eriksson & Arnkill 2012 7-19.)

Puheeksi oton menetelmä on laadittu kysymyssarjaksi sekä täytettävän lomakkeen muotoon. (LIITE 1, Varhaisen avoimen keskustelun opas s. 8) Tarkoituksena on auttaa käytännössä harjoittelemaan menetelmän ajattelu- ja toimintatapaa. Huolen selkiinnyttäminen helpottaa keskustelun aloittamista. Ennen tapaamista voi myös pohtia, missä asioissa työntekijä itse voi auttaa ja mitä tukitoimia saatetaan tarvita, voiko vanhemmat kokea työntekijän uhkaavaksi ja mitä voimavaroja lapsesta löytyy. Menetelmän luonteeseen kuuluu myös ennakoida sekä puheeksi oton välittömiä, että myöhempiä seurauksia. Jälkikäteen on hyvä arvioida tuloksia ja jatkotyöskentelyä. (Eriksson & Arnkill. 2012, 9-15) Huolen puheeksi ottoa helpottaa lapsen tai vanhemman käytöksessä tai perheen tilanteessa huolta herättävien havaintojen kirjaaminen. Jos huolen aiheita on paljon, kannattaa miettiä, mihin on tärkeintä puuttua. (Eriksson & Arnkill 2012, 20-22.)

5.2.1 Huoli puheeksi käytännössä

Huoli puheeksi –menetelmä sopii tilanteisiin, joissa lapsen liittyvästä huolesta halutaan puhua perheen kanssa. Tämän avulla voidaan hankalakin asia ottaa kunnioittavasti puheeksi ja samalla tarjota perheelle tukea. Puheeksi ottamisen tukena voidaan käyttää kysymyslomaketta, jonka avulla työntekijä voi valmistautua puheeksi otto tilanteeseen ja arvioida sitä. Kysymyssarjassa on kolme osaa. Ensimmäiseksi selkiinnytään ja konkretisoidaan huoli. Se helpottaa keskustelun käymistä. Työntekijä voi pohtia, mitä tapahtuisi, ellei asiaa oteta puheeksi. Käykö lapselle huonosti? Millä tavalla? Miten jatkaa omaa työskentelyä lapsen ja perheen kanssa, ellei ota huolta puheeksi? Työntekijä voi myös arvioida lapsesta kokeman huolen astetta (Taulukko 1 s. 20) ja riittävätkö omat auttamiskeinot. Jos tuntuu, että tilanteeseen tarvitaan lisätukea, keiden kanssa yhteistyötä kannattaisi tehdä. (Eriksson & Arnkill 2012, 12-14.)

Huoli puheeksi –menetelmän toinen osa tehdään juuri ennen perheen kohtaamista. Siinä työntekijä voi pohtia omaa asemaansa suhteessa perheeseen. Kokeeko perhe työntekijän uhkaavan vai turvallisena. On tärkeää pohtia, mitä voimavaroja tilanteesta, lapselta ja perheeltäkin löytyy ja miten niitä voisi vahvistaa. Voi myös valmiiksi miettiä, mikä tilannetta voisi edesauttaa, miten perhe voisi tukea lasta tai mitä voitaisiin tehdä yhdessä. Tärkeää on myös miettiä, miten sanoittaa itse huoli perheelle ja yrittää ennakoida, miten tilanne etenee. Kolmas osa kannattaa tehdä pian kohtaamisen jälkeen. Siinä työntekijä voi pohtia, mitä tilanteessa tapahtui ja miltä se itsestä tuntui sekä miten tilanteen jälkeen edetään. (Eriksson & Arnkill 2012, 14-15.)

Keskustelua helpottaa lapsen tai vanhempien käytöksessä tai perheen tilanteessa huolta herättävien havaintojen kirjaaminen. Vanhemman on helpompi saada käsitys mistä ollaan huolissaan, kun työntekijä kertoo konkreettisista havainnoistaan. Työntekijä voi kertoa miten lapset tai vanhemmat toimivat tietyissä tilanteissa, mieluummin kuin heidän ominaisuuksistaan. Tällöin keskustelu on myös perhettä kunnioittavaa, eikä tunnu vähättelyltä tai arvostelulta. Huolen konkretisointi auttaa myös työntekijää pohtimaan mahdollisia tukitoimia. Jos on monia huolen aiheita, kannattaa pohtia, mihin olisi kaikkein tärkeintä puuttua. Tällöin voidaan varata useampi keskustelu-aika, jotta vanhempikin saa aikaa sulattaa kuulemaansa. Myös vanhemmuuteen liittyvät huolet kannattaa kuvata konkreettisesti.. Keskusteluun valmistautuessaan kannattaa kirjata ylös asiat, joista aikoo puhua. Tämä auttaa ajatusten jäsentymistä keskustelua varten. (Eriksson & Arnkill 2012, 21-23.)

Kaikki lapset ja vanhemmat ovat ainutlaatuisia. Kannattaa miettiä kenelle puhuu ja käyttää sen mukaista kieltä ja tuoda esiin konkreettisia havaintoja, joista huoli on herännyt. Tärkeintä on, että vanhemmat ymmärtävät, mistä huolesta on kysymys. Tärkeää on myös vanhempien kunnioittava kohtaaminen ja heidän oman elämänsä asiantuntijuuden arvostaminen. Tahtomattaankin työntekijän oma asenne vanhempia kohtaan välittyy. Vanhempien asennoitumiseen, ei voi vaikuttaa kuin oman toiminnan kautta. Asia kannattaa sanoa kiertelemättä, koska muuten vanhemmat vaistoavat sen ja arvailevat, mitä jäi sanomatta. Usein työntekijä sanoo vanhemmille ääneen asian, joka on jo ollut mukana vuorovaikutussuhteessa ja vanhempi saattaa olla miettinyt, tietääkö työntekijä jo asiasta. (Eriksson & Arnkill 2012, 23-24.)

Huolen puheeksi ottaminen voi tuoda pintaan myös negatiivisia reaktioita. Tällaiseen tilanteeseen kannattaa valmistautua huolellisesti, jotta työntekijä on henkisesti valmistautuneempi. Kielteinen reagointi ja puolustautuminen ovat täysin luonnollisia reaktioita, kun keskusteluun tuodaan huolen muodossa korostunut kontrolli elementti. Huoli on koettava, ennen kuin sen voi ymmärtää. Kun se sitten otetaan esiin keskustelussa, voivat tunteet tulla pintaan. Jos voidaan olettaa, että on olemassa väkivallan uhka, työntekijän ei ole syytä vaarantaa turvallisuuttaan. Näissä tilanteissa on arvioitava, millä muilla keinoin huoleen voidaan puuttua, kenen kanssa puheeksi oton voisi tehdä vai pyydetäänkö viranomaistukea. Työntekijällä on kuitenkin velvollisuus viedä asiaa eteenpäin. (Eriksson & Arnkill 2012, 28-29.)

5.3 Kunnioittava kohtaaminen

Toimiva vuorovaikutus avartaa vanhempien ja työntekijöiden tietoa lapsen kehityksestä ja kasvatuksesta ja tukee kumpaakin osapuolta lapsen huolenpidossa ja kasvatuksessa. Tämä vuorovaikutus on merkityksellinen lapsen kehityksen kannalta. Työntekijöillä on kuitenkin erilainen käsitys tästä vuorovaikutuksesta ja toimintakäytännöt ovat erilaiset eri päiväkodeissa ja eri työntekijöiden kesken. Paikoitellen asiasta kyllä puhutaan, mutta joskus todellinen kunnioittava vuorovaikutus puuttuu. Toisissa päiväkodeissa vanhempien osallisuuden vahvistamista, osaamisen kehittämistä sekä toimintakulttuuria on alettu rakentaa aivan uudelta pohjalta. Avoin kunnioittava keskustelu on vastavuoroista ja on tärkeää miettiä, millä tavoin vanhemmat ovat ajatuksen vastaanottaneet ja mihin he ovat valmiita. Työntekijän on oltava aloitteentekevä osapuoli. (Karila, Alasuutari, Hännikäinen, Nummenmaa & Rasku-Puttonen 2006, 91-96.)

Vanhempien ja työntekijöiden suhde alkaa tutustumisella toisiinsa. Sitä kautta molemmat osapuolet rakentavat kuvaa siitä voiko toiseen luottaa. Omasta elämästä poikkeavan elämäntilanteen ja arvojen ymmärtäminen kuuluu kasvattajan ammattitaitoon. Erilaisten vanhempien kanssa syntyy erilaisia vuorovaikutussuhteita ja tilanteita. Työntekijöiltä edellytetään herkkyyttä kehittää erilaisiin vuorovaikutustilanteisiin soveltuvia ammatillisia työvälineitä. (Karila yms. 2006, 91-96.)

Päiväkodin työntekijä kohtaa asiakasperheen konkreettisen elämäntilanteen. Siihen saattaa hyvien asioiden lisäksi liittyä erilaisia riskejä, puutteita ja ongelmia. Työntekijän on tällöin osattava analysoida herkästi ja kriittisesti myös omia henkilökohtaisia arvojaan, käsityksiään ja toimintatapojaan. Kunnioittavassa kohtaamisessa työntekijältä vaaditaan sitoutumista ja motivoitumista toimimaan ammattieettisten periaatteiden mukaisesti. Vaaditaan myös uskoa ja luottamusta ihmisyyteen ja rakenteisiin. Usko toiseen ihmiseen syntyy henkilökohtaisen sitoutumisen myötä. Työntekijän on ansaittava perheen luottamus. Myös rakenteilta vaaditaan joustavuutta, jotta perheen asioita voidaan viedä eteenpäin. (Laitinen & Kemppainen 2010, 138-153)

Jokainen lapsi ja perhe on ainutlaatuinen. Sen tunnistaminen ja tunnustaminen on kunnioittavan kohtaamisen perusta. Perhe tulee aina kohdata tavallisena perheenä, vaikka he tällä hetkellä tarvitsisivatkin yhteiskunnan tarjoamia palveluja. Perhe tulee kohdata sellaisenaan oman elämänsä parhaana asiantuntijana ja aktiivisena toimijana, tuomitsematta. Perheet ovat sellaisia kuin ovat vahvuuksineen, heikkouksineen myös epämiellyttävine ominaisuuksineen. Työn peruslähtökohta tulee olla aito kohtaaminen. Työntekijä voi läsnäolollaan, asenteillaan, asioihin suhtautumisellaan, niiden käsittelyllä ja kuuntelulla osoittaa sekä lapselle, että perheelle arvostusta, joka on kunnioittavan kohtaamisen ydin. (Laitinen & Kemppainen 2010, 153-161)

On hyvä olla kiinnostunut lapsessa ja perheessä olevasta hyvästä. Ihmisarvon, persoonan kunnioittaminen ja uusien mahdollisuuksien korostaminen ovat tärkeitä lähtökohtia työskentelyssä. Nämä arvot tuovat työskentelyyn toivoa, tekevät kohtaamisen mahdolliseksi ja estävät vallan käyttöä. Myönteinen perussävy on tärkeää, mutta vaikeista asioista ei pidä vaieta eikä niitä saa ohittaa, jos ne kuuluvat perheen elämään. Työntekijän tulee auttaa apua tarvitsevaa lasta niin kuin perhettäkin ilman syyllistämistä ja samalla ihmisarvoa kunnioittaen tarjoten turvallinen ja välittä ilmapiiiri, jossa annetaan tilaa ja mahdollisuuksia. Hyväksytään ihmiset heidän kaikkine puolineen, vaikkei heidän käyttäytymisensä olisi aina hyväksyttävää. Myös lapsen kohdalla pitää muistaa hänen itsemääräämisoikeutensa. Tämä sisältää sen, että toivomukset ja mielipiteet otetaan huomioon ja mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa tataan. (Laitinen & Kemppainen 2010, 163-166)

5.4 Työntekijän huoli

Työntekijän huolen taustalla on intuitiivinen kuva sekä lapsen tilanteesta että omista ja perheen sekä sen oletetun tukiverkon voimavaroista. Kuva rakentuu tiedosta, tunteista ja velvoitteista. Huoli herää lapsen tilanteesta tehtyjen havaintojen perusteella, joita työntekijä tarkastelee suhteessa aikaisempiin tietoihin ja kokemukseensa. Näin työntekijä luo tilanteesta kokonaisvaltaisen kuvan, joka voi ilmetä eriasteisena huolena tulevasta. Tunteen laadusta ja voimakkuudesta voidaan määrittellä huolen aste. Tunteessa on kyse tärkeästä työvälisestä, joka on koulutuksen, työn ja elämäkokemuksen tuottama kuva, jonka pohjalta työntekijä kiinnittää huomiota tiettyihin asioihin ja antaa niille merkityksiä. Se on ns. hiljaista tietoa. Ammattietiikka ja moraalit vaikuttavat siihen tekeekö työntekijä asialle jotain. (Eriksson & Arnkill 2012, 21-23)

Jokainen asiakassuhteessa syntyvä ymmärrys perustuu vaistonvaraiseen kuvaan, joka muodostuu kognitiivisesta, emotionalisesta ja moraalista elementistä. (Eriksson & Arnkill 2012, 21-23) Välittävä työntekijä arvostaa lasta ja vanhempia myös korvaamattomina yksilöinä sekä kiinnittää huomiota lapsen kokonaisvaltaisen kasvun tukemiseen. (Skinnari 2004, 22.)

Työntekijän kannattaa merkitä omia havaintojaan muistiin. Sillä hetkellä vähäpätöiset asiat unohtuvat, mutta toistuvat ja reaktiota herättävät signaalit jäävät paremmin mieleen. Ne auttavat palauttamaan tapahtumat mieleen sekä tosiasiat tapahtumapaikasta, ajankohdasta ja mukana olleista. (Huhtanen 2007, 134) Lapsesta nousee huoli kun lapsen perushoivassa ja henkisessä hyvinvoinnissa huomataan puutteita. Esimerkiksi silloin kun lapsen unenmäärä on riittämätön, hygieniasta ei huolehdi eikä hän näytä saavan tarpeeksi ruokaa, mutta myös silloin, kun lapsen elämästä tuntuu puuttuvan luontainen ilo tai lapsen identiteetti on heikko ja haavoittuva. (Huhtanen 2007, 144-145)

5.5 Varhainen avoin keskustelu

Varhaisen avoimen keskustelun tarkoituksena on, että lapsen, hänen perheensä ja heidän elämäänsä liittyvät ongelmat havaittaisiin alkuvaiheessa ja niihin reagoitaisiin nopeasti. Tarkoituksena olisi etsiä tilanteeseen sopivaa ratkaisua yhdessä. Tavoitteena on työntekijän ja vanhempien voimavarojen yhdistäminen siten, että lapsi saa tarvitsemaansa tukea. Varhainen avoin keskustelu on prosessi, sillä ei ole selkeää ja johdonmukaista menettelykaavaa. (Ahvenjärvi 2008, 4-5) Päiväkodissa ollaan osassa siinä, pystymme havaitsemaan ongelmia niiden ollessa vielä pieniä. Siksi, on tärkeää, että työntekijä tarttuu huoleensa, ottaa asian esille vanhempien kanssa, tukee heitä ja lasta ja neuvoo perhettä eteenpäin tai hakee heille apua. Tarvittaessa työntekijä on jatkossakin mukana tukemassa perhettä yhdessä moniammatillisessa tiimissä. (Mäkelä 2012, 14-16)

Ongelmien selvittäminen on helpompaa, mitä aikaisemmin niihin tartutaan. Varhaisessa avoimessa keskustelussa pitäisi korostua moniammatillisuus, yhteistyö yli organisaatorajojen. Tehokkaalla yhteistyöllä kyettäisiin vaikuttamaan perheen ongelmiin laajemmin ja taloudellisemmin, koska toimijat eivät toimisi päällekkäin, tietämättä muista perhettä auttavista tahoista. Tämä edellyttää tietysti verkostoitumista ja selkeää tavoitteen asettelua kunnassa. (Mäkelä 2012, 14-17)

Keskustelussa keskeistä on ongelmien havaitseminen ja niihin puuttuminen. Resursien ja keinojen puuttuminen sekä osaaminen on rajallista varhaiskasvatuksessakin. Pulmatilanteisiin asennoituminen vaikuttaa hyvin paljon siihen, miten asian ratkaisu etenee. Kaikki ongelmat eivät ole vaikeita eivätkä ylitsepääsemättömissä. Myönteinen ja kannustava asennoituminen lasta ja perhettä kohtaan kantavat pidemmälle kuin kriittisyys ja periksi antaminen. Myös työntekijän tulee katsoa välillä peiliin, voisiko itseään tai omia työtapojaan muuttamalla edistää lapsen ja hänen perheensä tilannetta. Liikkeelle kannattaa lähteä nykytilanteesta ja käyttää mennyttä enemmänkin voimavarana. Ongelmien ratkaisuun kannattaa yrittää löytää uusi myönteinen havainnointitapa, jonka kaikki osalliset voivat hyväksyä ja se keskittyy lapsen ja perheen myönteisiin piirteisiin. (Huhtanen 2007, 228-230)

Varhainen avoin keskustelu ei ole vain lapsilähtöisiin ongelmiin panutumista, vaan se koskee myös perhettä ja lapsen kasvuympäristöä. Huolta aiheuttavat asiat johtuvat usein monista tekijöistä. (Ahvenjärvi 2008, 4-5)

Kuvio 2. Varhaisen avoimen keskustelun eettiset toimintaperiaatteet (Mäkelä 2012, 18)

Varhaista avointa keskustelua voidaan toteuttaa eettisten toimintaperiaatteiden kautta. (Kuvio 2.) Periaatteiden mukaan keskeinen lähtökohta ovat toimiva palvelujärjestelmä. Vastuu on työntekijällä, jonka huoli asian vuoksi herää. Työntekijällä on myös vastuu ottaa huoli puheeksi perheen kanssa. Keskustelun avauksen tulee tapahtua kunnioittavasti ja syyttelemättä, jotta voidaan luoda toimivaa yhteistyötä. Tarpeen mukaan voidaan keskusteluun ottaa mukaan perheen lähipiiriä tai muita asiantuntijoita. Perheen asioita voidaan käsitellä vain heidän luvallaan ja mielellään läsnä ollessaan. Kun pyydetään konsultaatio apua esimerkiksi lastensuojelusta asianomaisten nimiä tai muita tunnistetietoja ei mainita. Yhteistyön jatkumisesta tarvitsee pitää huolta. (Mäkelä 2012, 18)

6 AINEISTON HANKINTA JA TOTEUTUSMALLI

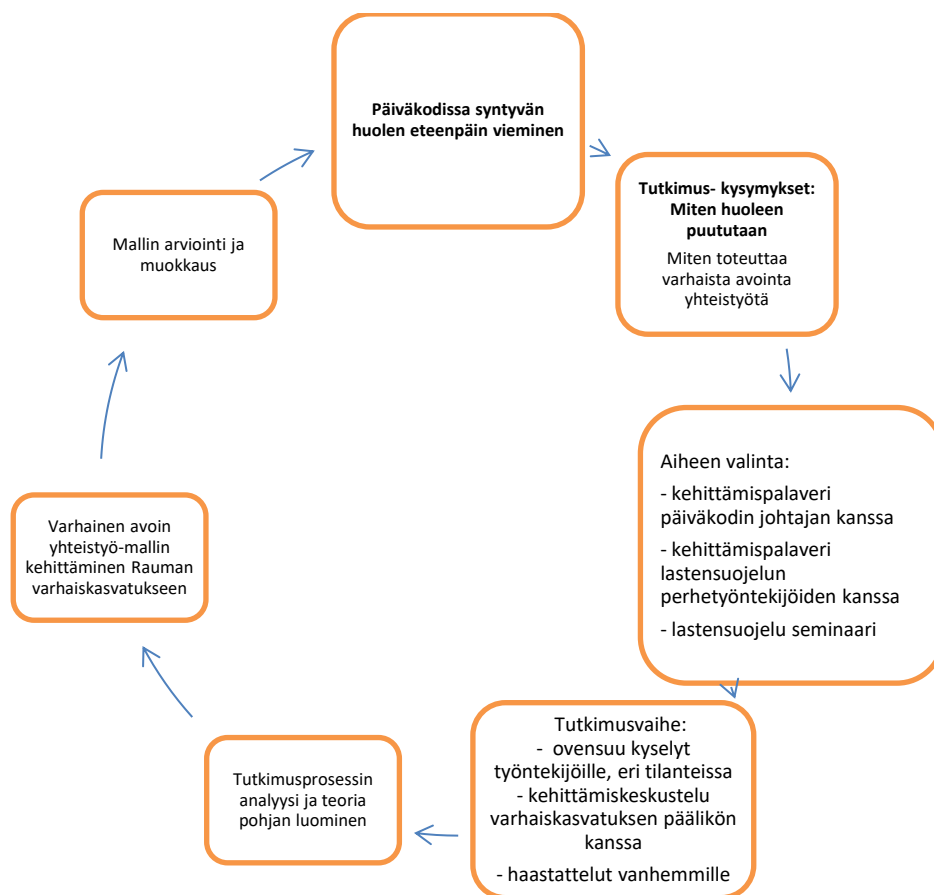
6.1 Varhaisen avoimen keskustelun oppaan, kehittämisen tarve, tarkoitus, tavoitteet

Raumalla noin 60 prosenttia 3-5-vuotiaista on päivähoidossa (2017). (Satasoten www-sivut 2017) Voisi sanoa, että päiväkodeilla on tärkeä asema lapsen hyvinvoinnin tukemisessa ja perheen arjen seuraamisessa. Päiväkodeissa nähdään huolen aiheet tai tilanteiden kriisiytyminen perheissä varhaisessa vaiheessa, siksi se on luonteva paikka varhaiselle puuttumiselle, joka on ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä. Pieniin muutoksiin lapsen olemuksessa ja käyttäytymisessä tulisi kiinnittää tarkempaa huomiota. (Lastensuojelun keskusliiton www-sivut 2017) Lapsen hyvinvointia tuetaan rakentamalla häntä ymmärtävää ja tukevaa arkipäivää. Yhteistyö päiväkodin ja kodin tai lastensuojelun ja päiväkodin välillä ei aina kuitenkaan toimi niin kuin se voisi toimia. Lastensuojelutyön merkityskään ei aina ole selvillä päiväkodeissa ja se aiheuttaa turhaa pelkoa työntekijöissä. (Mielenterveys seuran www-sivut 2017)

Tutkimuksessani kehitän ja tutkin käytännön työelämässä toimivien lastentarhanopettajien työtä. Tutkimukseni liittyy omasta käytännön työelämästäni nousevaan ongelmaan lapsista nousevaan huoleen, sen tiedostamiseen ja siihen puuttumiseen. Varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun yhteistyösuunnitelman osaksi laadin varhaisen avoimen keskustelun –oppaan, jota työntekijät voivat käyttää sopivaksi katsomallaan tavalla. Yhdistän siinä huoli puheeksi ja lapset puheeksi- menetelmiä ja kehittämispalavereista, vanhempien haastatteluista sekä työntekijöiltä nousseita ajatuksia. Päiväkodit ovat lasten ja perheiden ongelmia ennaltaehkäiseviä ja hyvinvointia tuottavia. Perheiden eriarvoistuminen on kuitenkin tosiasia, joka ohjaa työtä myös päiväkodeissa. Myös maahanmuuttajaperheet, joiden kanssa työskenneltäessä pitää ottaa huomioon kielen ja kulttuurin erot, ovat kasvava ryhmä Raumallakin. Varhainen puuttuminen ja huolen ilmaisu ovat tärkeitä pieniä palasia työssämme. Toisaalta tällaiset käytännöt edellyttävät kaikki jatkuvaa kehittämistä, jotta niiden toimivuus voidaan taata. (Kananen 2014, 11-29)

Tutkimuksellani pyrin tuomaan uuden näkökulman siihen, miten voimme kehittää lasten ja perheiden hyvinvointia omalta osaltamme omassa työssämme. LAPE-hankkeessa pyritään siihen, että perheet saavat apua sieltä, missä he ovat, eikä kukaan pyydä apua väärästä paikasta väärään aikaan. Myös moniammatillisuus ja ihmisen kunnioittaminen on tärkeää. Pyrin vastaamaan tähän haasteeseen. Jotta tutkimustietoni olisi luotettavaa, teen riittävän tarkkaa dokumentaatiota tuloksista, menetelmistä ja tiedonkeruusta. Pyysin myös apua kollegoiltani, joiden mielipiteet ja kritiikin otin huomioon, sekä luetutin jo kirjoittamaani tekstiä, jotta voisin tuottaa mahdollisimman luotettavaa tietoa. (Kananen 2014, 134-135)

Tutkimusongelmani ja keskustelut sekä varhaiskasvatuksen, että lastensuojelun työntekijöiden kanssa ovat johdattaneet luomaan oppaan varhaiseen avoimeen keskusteluun päiväkodin ja vanhempien vuorovaikutuksen helpottamiseksi. Haastattelin tutkimukseeni myös kahta vanhempaa, joista toisen perheellä on lastensuojelutaustaa. Tutkimusprosessin vaiheet näkyvät kuviossa 3.

Kuvio 3 Tutkimusprosessin kuvaus.

6.2 Kehittämishankkeen ajallisen etenemisen ja kehitysvaiheiden kuvailua

Kehittämistyöni lähti käyntiin syyskuussa 2016, jolloin keskustelimme aiheen valinnasta päiväkodin johtajan Sari Olanderin kanssa ja sovimme ohjauksesta. Lähtöajatuksena oli lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen yhteistyö. Johtaja esitteli lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen yhteistyökaavakkeen, joka on ollut aiemmin käytössä. Johtaja lupautui myös paneelikeskustelijaksi luokkani YSO16SP:n lastensuojeluseminaariin, jossa keskusteltaisiin samasta aiheesta.

Yhdessä johtajani kanssa osallistuimme lokakuussa 2016 lastensuojelun tietoisku/yhteistyöpalveriin. Vetäjänä Tiina Ojansuun, johtavan sosiaalityöntekijän vt. Osallistujina varhaiskasvatusjohtaja Päivi Tiesmaa, eri päiväkotien johtajia ja työntekijöitä. Lastensuojelun tietoisku järjestetään kerran vuodessa. Tietoiskussa selvisi mm. Raumalla oli tehty palaveriin mennessä 736 lastensuojeluilmoitusta 0-18 vuoti-

aista lapsista ja niistä suoraan päivähoidosta vain kaksi kappaletta. Lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen yhteistyökaavaketta kaivattiin takaisin käyttöön. Kerroin palaverissa opinnäytetyöstäni ja sain kontaktin lastensuojeluun. Kehittämisasiheeni koettiin ajankohtaiseksi ja tarpeelliseksi.

Olin lastensuojelun tietoiskun jälkeen sähköpostitse kontaktissa Tiina Ojansuun, johtavan sosiaalityöntekijän vs. kanssa ja hän pyysi minua tulemaan mukaan sosiaalityöntekijöiden tiimiin marraskuussa 2016. Keskustelimme kehittämistyöstäni, ja siitä millaiseksi se voisi muotoutua. Aihetta pidettiin tärkeänä, kaivattiin porrasta, jota pitkin yhteistyö pääsisi syntymään. Toiveena oli, että jo varhaiskasvatuksessa keskusteltaisiin huolesta. Toivottiin erilaista suhtautumistapaa lastensuojeluun. Sanotettiin mieluummin esimerkiksi: haluan auttaa kuin että minun pitää ilmoittaa. Ehdotettiin myös konsultaatio pyyntöä perhetyöntekijältä. Yhteistyötä myös auttaisi, jos työntekijät tapaisivat toisiaan tietoiskussa, mutta myös muualla. Yhteydenotto olisi helpompaa. Yhteistyölomake oli esillä, siihen kaivattiin rennompaa otetta, ketun kuvaa takaisin. Varsinainen opinnäytetyön aihe syntyy.

Joulukuussa 2016 luokkamme järjesti kampukselle seminaarin, jonka aiheena oli lastensuojelu. Oman ryhmäni kanssa järjestimme paneelikeskustelun varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun yhteistyöstä sekä lastensuojeluilmoituksen tekemisestä. Paneelikeskustelussa mukana päiväkodinjohtaja Sari Olander, sosiaalityöntekijä Jonna Koivuniemi, perhetyöntekijä Suvi Huhtala, koulukuraattori Ella Helander. Sain seminaarista syventävää tietoa ja havaitsin, että aiheeni varhaisen avoimen yhteistyön malli on ajankohtainen, vaikka ajatus onkin syntynyt jo 2000-luvulla.

Toukokuussa 2017 esittelin kehittämistyöni suunnitelman ohjaajalleni. Pohdimme yhdessä otsikon muuttamista. Otsikon alle sijoittuu aihe ja tärkeää on tietysti myös saada lukija kiinnostumaan aiheesta. Lape-hankkeen mukaan ottaminen oli hyvää. Ohjaajani toivoi myös maahanmuuttajaperheiden huomioimista kehittämistyössäni, koska Rauman varhaiskasvatukseen on tullut paljon maahanmuuttajalapsia lyhyessä ajassa. Kesäkuussa 2017 varhaiskasvatuksen johtaja Päivi Tiesmaa hyväksyy kehittämishankkeen lupahakemuksen ja sovimme myös hänen kanssaan tapaamisen.

Elokuussa 2017 tapaamme varhaiskasvatusjohtajan Päivi Tiesmaan kanssa ja esitellen opinnäytetyön suunnitelman, jonka hän on saanut aiemmin sähköpostitse lupahakemuksen yhteydessä. Keskustelemme, siitä mitä uutta kehittämistyöni tuo varhaiskasvatukseen ja sen hyödyistä. Pohdimme kehittämäni mallin sopivuutta varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun yhteistyösuunnitelmaan, joka on päivityksen alla. Keskustelimme myös varhaiskasvatuksen kuraattori/perhetyöntekijä nimikkeestä, joka voisi toimia välikätenä varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun välillä. Sellaista toimea ei Raumalla ole.

Lokakuussa työstämme yhdessä ohjaajani kanssa Varhaisen avoimen keskustelunopasta. Ohjaajani ehdottaa numeroinnin muuttamista sekä pohtimista, miten yhteistyö toteutetaan perheen kanssa, joka ei ole halukas yhteistyöhön. Saan myös varhaiskasvatuksen johtajalta vihreää valoa oppaalle. Hän ehdotti myös, että lähettäisin mallin eteenpäin lastensuojelun johtavalle sosiaalityöntekijälle ennen 2.11. järjestettävää yhteistyö infoa, jossa voitaisiin keskustella tarvittaessa oppaan liittamisestä varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun yhteistyösuunnitelmaan.

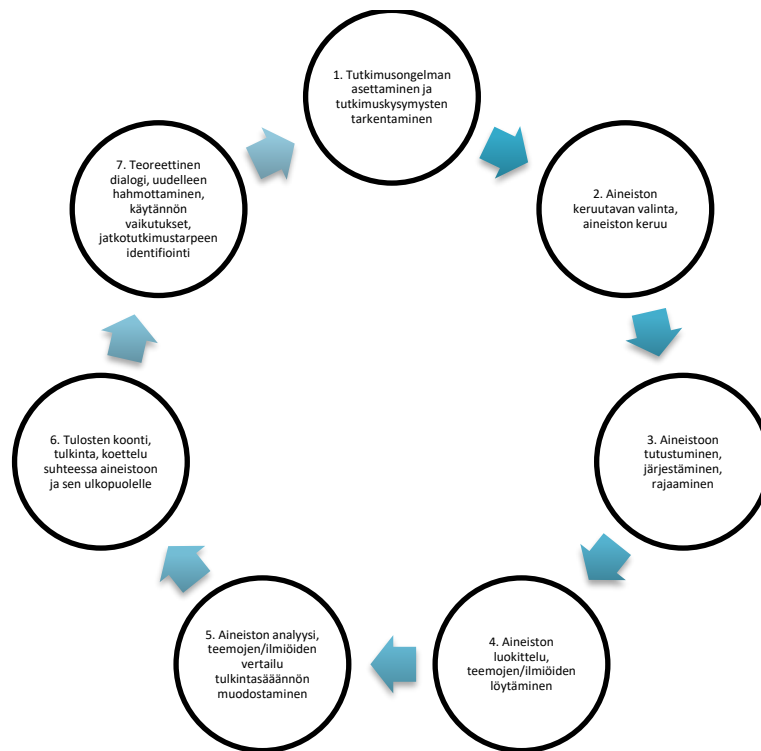
6.3 Mallin kehittämiseen liittyvät haastattelut

6.3.1 Haastattelu tiedonhankintamenetelmänä ja hankitun aineiston analyysimenetelmä

Tutkimukseni voidaan luokitella toimintatutkimukseksi, jossa käytän kvalitatiivisia tutkimusmenetelmiä. Kvalitatiivisen tutkimuksen tiedonkeruumenetelmänä on osallistuva havainnointi, jossa minä tutkijana olen mukana tutkittavassa ilmiössä. Havainnoinnilla todetaan, missä tilanteessa olemme.

Tein puolistrukturoidun haastattelun (LIITE 2) kahdelle varhaiskasvatuksen asiakkaana olevalle äidille. Heistä toisen perheellä on lastensuojelun asiakkuus (Vanhempi 1, V1) ja toisella ei (V2). Rinnakkaisaineistona käytän asiantuntijahaastatteluja ja kenttähavaintoja. Olen nimennyt haastateltavat ammatin mukaan (Sosiaalityöntekijä 1, 2 ja 3, Perhetyöntekijä 1, 2 ja 3 sekä Lastentarhanopettaja 1, 2 ja 3)

Haastattelu ja muun aineiston analyysin olen toteuttanut seuraavan kuvion (Kuvio 4) mukaan. Aineistoni ei anna kattavaa kuvaa varhaiskasvatuksen asiakasperheistä, mutta haastateltavat antavat merkityksen tutkimuskysymyksilleni ja niissä on havaittavissa yhtenäisyys (Hyvärinen, Nikander & Ruusuvuori, 2010.)

Kuvio 4 Analyysin vaiheet. (Hyvärinen ym. 2010)

6.3.2 Keskustelut asiantuntijoiden kanssa

Keskustelin sosiaalialan asiantuntijoiden kanssa eri tilanteissa ja tein ns. ovensuu haastatteluja. Kysyin heiltä siitä, miten päiväkodissa voitaisiin paremmin vastata perheiden tarpeisiin. Millainen on hyvä lastensuojeluilmoitus ja miten päiväkodin ja lastensuojelun yhteistyötä voitaisiin vahvistaa

”Aletaan keskustella vanhemman kanssa heti, kun on pienikin huoli, avataan ovia, Kerrotaan, että olemme teitä varten. Miten voin auttaa? Voiko joku auttaa? Voidaanko yhdessä etsiä joku, joka voisi auttaa. Ei saa pelätä asiakasta. Joskus pelkkä asioista keskustelu auttaa avaamaan solmuja.” (Perhetyöntekijä 1)

Sosiaalihuollon puolella tehdään yhteistyötä perheiden kanssa yleensä kun ongelma on jo syntynyt. Huolesta puhuminen on näin helpompi aloittaa ja heillä on siitä kokemusta, joten päiväkodissa voidaan ottaa mallia heistä. Päiväkodissa voitaisiin olla avoimempia vanhempien suuntaan kaikista asioista sekä hyvistä, että huonoista. Siihen tarvitaan lämmin ote ja ymmärrystä vanhempia kohtaan. Suurin osa vanhemmista kuitenkin pohjimmiltaan yrittävät parhaansa ja toivovat lapsilleen parasta. Miten voin auttaa? On hyvä lähtökohta. Yhteistyö perheen kanssa jatkuu yleensä huolesta huolimatta joten on tärkeää huolehtia siitä, että asia hoidetaan asianmukaisesti, luotamuksellisesti ja siten, että perheelle todella jää sellainen olo, että heitä on haluttu auttaa.

Asiakkaan osallisuutta tulisi vahvistaa, mutta myös välittämistä (ei kytäämistä). Huoli täytyy konkretisoida esimerkein. Avoimuus vanhempien suuntaan tärkeää ja kaikki tieto ja dokumentit tulee antaa myös vanhemmille.

*” Kun tulee sellainen fiilis, et jonkun pitäis käydä kotona arvioimmas-
sa, mitä tämä perhe tarvitsee, niin voi soittaa perhetyöhön ja kysyy tu-
kea ja/tai kodinhoitoapua ” (sosiaalityöntekijä 2)*

Perhetyöntekijältä voi myös soittaa konsultaatiota, vaikka perheen kanssa pitää pu-
hua asiasta mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Keskustelemalla ”Oletteko mietti-
neet? Mitä mieltä olisitte? Voisin ehdottaa teille palveluja, jotka voisivat auttaa tei-
dän perhettä. ” Ensimmäiseksi ei tarvitse tehdä lastensuojeluilmoitusta vaan voi teh-
dä pyynnön lastensuojelutarpeen selvittämiseksi.

Hyvässä lastensuojeluilmoituksessa huoli on kuvattu mahdollisimman tarkasti, erilai-
set huomioidut ja mahdolliset esimerkit on kirjattu ylös. Perheen kanssa on puhuttu hu-
olesta ja heillä on tieto siitä, että lastensuojeluilmoitus tehdään ja mistä syystä. Lasten-
suojeluilmoituksesta voi lähettää kopion vanhemmille kotiin. Joskus käy jopa niin,
että perheet itse pyytävät, että heistä tehdään ilmoitus, että saisivat apua kotiin. Jotta
yhteistyö päiväkodin kanssa voi jatkua ilmoituksen jälkeenkin, on hyvä että lasten-
suojeluilmoituksen tekijä olisi mukana asioiden selvittelyssä, jotta ilmapiiri pysyisi
avoimena, lapsen parasta kaikki kuitenkin ajattelevat.

Päiväkodin ja lastensuojelun yhteistyötä on liian vähän, mutta se mitä on, on pääosin toimivaa. Yhteistyön kannalta olisi tärkeää, että sekä eri sosiaalialan työntekijöiden, että varhaiskasvattajien työtehtävät/roolit olisivat kaikilla selvillä myös tiedonkulkua olisi kehitettävä. Tulisi luoda luottamusta toisiin ammattilaisiin. Esimerkiksi voitaisiin järjestää yhteisiä kehittämispäiviä, joissa voidaan avata omia työnkuvia ja tutustuttaisiin ihmisiin, joiden kanssa töitä tehdään. Myös neuvolan suuntaan tarvittaisiin parempaa yhteistyötä ja tiedonkulkua. Milloin kannattaa ottaa yhteyttä tai ohjata perheitä neuvolaan ja milloin lastensuojeluun. Esimerkiksi kotipalvelu on jälleen lapsiperheiden saatavilla tietyissä tilanteissa, mutta osaavatko perheet itse sitä hakea.

Perheen tietojen jakaminen (Tiedonsaanti ja tiedonsiirto) onnistuu monialaisessa yhteistyöryhmässä, kun siitä sovitaan asiakkaan kanssa.

”Voidaan myös yhdessä asiakkaan kanssa sopia kuinka paljon ikkunaa (infoa) avataan” (sosiaalityöntekijä 1)

Varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun yhteistyölomake (Kettu/keinulomake) on hyvä yhteistyöväline ja auttaa myös perheen suhtautumista asiaan. Sen päivittäminen ja uudelleen käyttöönotto olisi tärkeää.

6.3.3 Asiakashaastattelut

Jokainen perhe on erilainen ja jokaisen perheen ongelmat ovat erilaisia. Halusin joka tapauksessa ottaa tässä esiin myös kahden varhaiskasvatuksen asiakkaana olevan perheen/vanhemman näkökulman. Toisella perheellä on lastensuojelun asiakkuus (V1). En avaa perheen tilannetta tarkasti, jotta voin suojella heidän yksityisyyttään. Toinen perhe on päiväkodin asiakasperhe. Vaikka perheiden taustat ovat erilaiset, oli molempien vanhempien ajatukset lapsesta nousevaan huoleen samansuuntaiset.

”Haluan että minulle kerrotaan kaikki lastani koskevat asiat niin hyvät kuin huonotkin” (V2)

Kummatkin toivoivat kuulevansa päivittäin, miten lapsen päivä oli sujunut, edes lyhyesti. Jos jotain huolen aihetta olisi, sen he haluaisivat kuulla viipymättä.

”Joka päivä kysyin, miten on mennyt ja aina sanottiin, että hyvin, paitsi sitten yhtenä päivänä. Ei sitä voi kertoa niin kuin POKS! En osannu odottaa, enkä tiennyt, mitä se tarkoittaa (lastensuojeluilmoitus). Oisin toivonut, et joka päivä ois rehellisesti kerrottu, jos menee huonosti tai hyvistäkin. Nyt vedettiin niinku matto alta, eikä kukaan sit enää puhunut siitä. ” (V1)

Lastensuojeluilmoitus perheen (V1) lapsesta tehtiin päiväkodista. Ilmoituksen teki päiväkodinjohtaja, joka myös ilmoitti asiasta etukäteen vanhemmille. Vanhempi (V1) tunsu olonsa petetyksi kun asiasta ilmoitettiin. Kumpikaan vanhemmista ei osaa sanoa, miten paljon haluaisi avata perheen asioita päiväkodin henkilökunnalle. Riippuu siitä, kuka avaa keskustelun ja millainen henkilö hän on. Toinen vanhemmista (V1) epäili, ettei päiväkodin henkilökunta olisi osannut neuvoa keneen voi ottaa yhteyttä tai mitä pitäisi tehdä. Joskus joissain tilanteissa jo pelkkä asiasta puhuminen voisi auttaa ratkaisemaan tilannetta.

Lastensuojeluilmoituksen jälkeen useimmat lapset jatkavat samassa päiväkodissa kuin ennenkin, joten olisi turvattava luottamuksellisen ja hyvän yhteistyön jatkumisen.

” Tosi noloo oikeestaan oli sen jälkeen viedä lasta hoitoon. Oli vaan sellanen yleinen paha mieli, vaik tietää, ettei ne mitään pahoi ihmisii oo, mut en mä sit enää ois halunnu olla missään tekemisissä. ” (V1)

Avoin yhteistyö sekä vanhempi päiväkotisihteeri suhteessa kuin päiväkotisihteeri lastensuojelusuhteessa olisi tärkeää. Usein päiväkodeissa ei tiedetä, miten lastensuojelun työskentely perheen kanssa jatkuu ja mitä tukitoimia perheelle annetaan. Toinen vanhempi (V1)

ei enää jälkeinpäin halunnut päiväkodin henkilökuntaa mukaan työskentelyyn, vaikka lapsi jatkoi samassa päiväkodissa. Toinen vanhemmista (V2) ajatteli, että jos heidän perheensä joutuisi lastensuojelulliseen tilanteeseen, olisi tärkeää saada kaikki asiantuntijat mukaan työskentelyyn. Hän toivoisi, että tilanne hoidettaisiin mahdollisimman asiallisesti ja nopeasti, jotta perhe pääsisi jatkamaan normaalia elämää.

” Kai se, jos mä olisin tienny, et päiväkodissa on ongelmii tai et ne näkyy sielläkin, oisin itekin siit helpommin lähteny puhuun ja kyseleen. En tiedä oisko sit pyytäny helpommin apuu, ku mä olin tosi poikki.” (V1)

6.3.4 Mallin sisällön kehittäminen ja tulos

Raumalla on varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun yhteistyösuunnitelma, jota päivitetään säännöllisesti. Päivittäminen ei kuitenkaan pelkästään riitä vaan sitä pitää tuoda myös näkyväksi ja esille joka päiväiseen työhön. Myös infotilaisuuksiin pitäisi kutsua kaikki varhaiskasvatuksessa töitä tekevät. Tein varhaisen avoimen ja kunnioittavan keskustelun –oppaan osaksi tätä suunnitelmaa. Se myös osaltaan tuo uutta näkyvyyttä yhteistyösuunnitelmaan.

6.4 Työntekijöiden näkökulmia

Nuorena opettajana keskityin pitkälti ryhmän hallintaan ja siihen, että vetää mahdollisimman hienoja tuokioita. Mutta ehkä johtuen siitä, että olen sosionomitaustainen lastentarhanopettaja, lasten hyvinvointi on noussut tärkeään rooliin työelämässä ja olen pitkään pohtinut, miten itse omalta osaltani voisin tehdä toisin ja millaisen työvälineen siihen kaipaisin. Ennaltaehkäisevänä laitoksena päiväkodissa puhutaan todella vähän hyvinvoinnin merkityksestä ja siitä, mistä asioista se koostuu.

Lähdin kehittämistutkimuksessani liikkeelle siitä, mikä voisi olla varhaiskasvatusta ja lastensuojelua yhdistävä tekijä. Yhteistyötä on kehitetty monissa opinnäytetöissä, mutta käytännössä yhteistyö on varsin pientä. Raumalla on ollut käytössä ”kettulomake”, yhteistyökaavake (LIITE 3), josta eri osapuolilla on ollut hyviä kokemuksia, mutta joka on jo unohtunut. Tarkoituksena on, että lastensuojelun työntekijä yhdessä

päiväkodin työntekijän kanssa tapaisivat perhettä. Myös liikennevalo-kaavake, johon päiväkodin työntekijät kirjaavat, missä mennään kunkin lapsen kohdalla tällä hetkellä yms. Pohdin, mikä voisi olla liima, minkä kautta huolta lapsesta voitaisiin viedä eteenpäin.

”Apu pitäis saada sieltä, missä lapset on. Ja koko perhe tue piiriin, liittäis välittämistä myös päiväkodissa, puuttumiskyngys siellä on liian korkea, ei puututa ajoissa. No ei oo kyl voimavaroja eikä käytännön käytäntöjä. Päiväkodin henkilökunta on niin kiinni työssään. Kiire ja lasten tarpeet menee edelle.” (LTO1)

Toisaalta työskentelytavan tarvitsee olla jotain, mikä sopii päiväkodin arkeen, eikä kuormita työntekijöitä liikaa, kuten edellisessä lastentarhanopettaja kuvaa. Toisaalta sen pitää olla myös jotain, mikä on helposti lähestyttävä myös vanhemmille. Kun on saatu luotua hyvä ja luottamuksellinen suhde vanhempiin, asioista on helpompi puhua molemmin puolin. Apua voidaan tarjota ja sitä voidaan pyytää arkisissa asioissa, miksei myös vähän vaikeammissa asioissa.

”Asiakas ei tarvitse apua väärässä paikassa eikä väärään aikaan. Meidän tulee aina auttaa ja ohjata, mutta meidän täytyy myös tietää miten. Voishan kasvatuksen haasteista jutella useamminkin vanhempien kanssa, ottaa se normaaliksi tavaksi toimia. Puhuttais asioista positiivisessa mielessä.” (LTO 2)

Päiväkodin henkilökunta kaipaa enemmän resursseja siihen, miten voisi paremmin tukea lapsia ja vanhempia, mutta resurssipula on myös jotain minne voi mennä piiloon, ettei tarvitse muuttaa mitään. Toiset lastentarhanopettajat kokevat, ettei sosiaalihuolto kuulu heidän tehtävänkuvaansa. Tärkeä näkökulma asiaan on seuraava kommentti.

”Open pitäisi voida hyvin, et se jaksaa jakaa hyvinvointiaan muille. Siihen liittyy palkkaus, itsenäisyys, se et voi olla luova ja itseluottamus” (LTO1)

Kasvatuksen tuloksellisuutta on varmasti vaikea mitata, mutta tuskin mahdotonta, joten tapa jolla tulosta voi mitata pitäisi ehdottomasti kehittää. Jotta hyvää ja laadukasta varhaiskasvatusta pystytään tarjoamaan jatkossakin, tarvitaan tosiaan resursseja kehittää hyviä tapoja ja toisaalta resursseja joilla varhaiskasvatuksen työntekijöitä voidaan kouluttaa sekä heidän työssäjaksamista parantaa.

Se mistä lähdin liikkeelle omassa kehittämistutkimuksessani ja haluaisin tuoda mukaan malliini kiteytyy hyvin tässä.

” Hyvä varhaiskasvatus voisi olla mahdollisuus yhteiskunnan sisäiseen uudistamiseen kasvatuksen avulla, vaikutukset vaan näkyis vasta vuosien päästä. ” (LTO 3)

Päiväkoteihin kaivattiin selkeää mallia siitä, mitä tehdä, jos lapsesta tulee huoli. Selkeää toimintamallia, joka olisi kaikkien tiedossa ja johon voitaisiin aika ajoin palata esimerkiksi kun henkilökunta vaihtuu tai koska asiat vain unohtuu arjessa. Joka päiväkotiin kaivattiin myös omaa henkilöä, jota voi konsultoida kun tulee epäselvä tilanne eteen, ennen kuin tilanne vaatii lastensuojeluilmoituksen tekemistä sekä tietoa siitä, mihin on mahdollista ohjata perhe, jos tuen tarvetta ilmenee.

Raumalla on varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun yhteistyösuunnitelma, jota päivitetään säännöllisesti. Päivittäminen ei kuitenkaan pelkästään riitä vaan sitä pitää tuoda myös näkyväksi ja esille joka päiväiseen työhön. Esimerkiksi infotilaisuuksiin pitäisi kutsua kaikki kynnelle kykenevät.

“ Lastensuojelu järjestää infotilaisuuden kerran vuodessa ja siellä istuu aina samat naamat. ”(LTO 5)

Silloin kun lastentarhanopettaja kutsutaan esimerkiksi verkostopalaveriin, hän on yleensä vain kertomassa lapsen tilanteesta päiväkodissa niin, ettei hän välttämättä tiedä perheen tilanteesta mitään. Joskus olisi tärkeää tietää, mitä perheessä on meneillään, jotta voisi ymmärtää lapsen tilanteen. Tässäkin kohtaa on oma avoimuus ja kiinnostus perhettä kohtaan tärkeää.

“ Mä istuin siin papereiden vieres ja olisin voinut ne lukea. Oisihan mä voinu pyytää luvan, mut se sit jäi.” (LTO5)

Vaitiolovelvollisuus ei ole este yhteistyölle. Vanhemmilta kysytään aina lupa. Raumalla lupa yhteistyöhön kysytään VASU-kaavakkeessa. Tärkeää on silti aina informoida vanhempia yhteistyöstä eri viranomaisten kanssa ja syistä yhteistyölle. Lisäksi on tärkeää huomioida mistä puhutaan missä puhutaan, kenelle puhutaan ja että puhutaan vain faktoista.

” Toisaalta on tärkeää, että myös työntekijän huoli tulee kuuluville.” (LTO5)

Erilaiset yhteistyövälineet esimerkiksi Raumalla käytetty Verkkokeinuhoitoneuvottelun yhteistyösuunnitelma ”kettulomake” (LIITE 3) olisi hyvä taas kaivaa esiin. Tätä toivoittiin sekä varhaiskasvatuksen, että perhetyön puolelta.

7 LOPUKSI

7.1 Pohdintaa

Lähdin tutkimuksessani alun perin liikkeelle päiväkodin ja lastensuojelun yhteistyön kehittämisestä. Aihe nousi omasta lastentarhanopettajan työstäni. Lasten ja perheiden hyvinvointi kiinnostaa minua. Kuitenkin tutkittuani aihetta tarkemmin ja keskusteltuani sekä kollegoideni, että lastensuojelun edustajien kanssa, huomasin, että se mitä voin oikeasti omalla tutkimuksellani kehittää, on lastentarhanopettajien työtä. Käsitelen tutkimuksessani varhaista tukea niin kuin voimme sitä tässä yhteiskunnallisessa tilanteessa toteuttaa. Laajamittainen varhaisen tuen työ edellyttäisi kuitenkin palvelujärjestelmän ja rakenteiden muuttamista joustaviksi, jotta lasten ja perheiden erilaiset tarpeet voitaisiin kohdata mahdollisimman hyvin. Palveluiden tulisi olla helposti lähestyttäviä, avoimia ja matalan kynnyksen paikkoja. (Satka 2009, 23)

Päiväkodin tulisi olla helposti lähestyttävä, avoin paikka, jonne lasten ja vanhempien on helppo tulla, mutta myös paikka, mistä lapsiperheet voivat tarvitessaan saada apua ja tukea kaikenlaisissa kysymyksissä. Törmäsin LAPE- keskustelussa lauseeseen: ”perheet eivät hae apua väärästä paikasta”. Koko yhteiskunnan sosiaali- ja terveys pakettia ollaan uudistamassa ja vaikka päiväkotiki kuuluu sivistystoimen alle, pyrimme kuitenkin samaan päämäärään, ihmisten hyvinvointiin. Mitä siis voimme päiväkodissa tehdä, jotta lapset ja perheet saisivat tukea silloin kun ongelma on vielä helposti korjattavissa? Tätä aihetta olisi tärkeää tutkia monipuolisesti, jotta pystyisimme käyttämään kaiken potentiaalimme päiväkodissa

2000-luvun alussa käynnistettiin useita hankkeita, joissa keskityttiin interventioon eli varhaiseen puuttumiseen, molemmat sanoina aika pelottavia, mutta tuoreempaa tutkimus materiaalia oli varsin vähän, vaikka aihe on juuri nyt myös LAPE-hankkeen vuoksi erityisen ajankohtainen. Mitä varhainen avoin ja kunnioittava keskustelu sitten tarkoittaa käytännössä päiväkodin arjessa? Se tarkoittaa sitä, että kun meille ammattilaisille tulee huoli lapsesta, me lähdemme selvittämään, mistä se huoli kumpuaa, mikä sen aiheuttaa ja mitä sille voisi tehdä. Ensimmäinen askel pitäisi aina olla vanhemman luo. Vanhempiin pitäisi luoda luottamuksellinen suhde ensi tapaamisesta lähtien, silloin myös vaikeammista asioista puhumisen pitäisi olla helpompaa ja luontevaakin. Suhteen pitää myös olla tasa-arvoinen. Vanhempi on oman perheensä ja lapsensa asiantuntija ja työntekijällä on ammatillinen näkökulma perheisiin ja lapsiin. Ammatillisuutta pitää löytyä myös siitä, miten kohdataan erilaiset perheet, perheet joilla on erilainen kulttuuritausta tai erilaisia näkemyksiä elämästä. Perheitä tulee kunnioittaa sellaisina kuin ne ovat, vaikkei aina hyväksyisikään kaikkia heidän tekemiään ratkaisuja.

Perheen sekä vanhempien, että lasten äänen, kokemuksen ja osallisuuden lisääminen on olennaista. Vielä Raumallakin mietitään tukea ja palveluja enemmänkin tarjolla olevien palveluiden kuin asiakkaiden tarpeiden näkökulmasta. Päiväkodissa olemme avainasemassa näkemässä ja kuulemassa perheitä ja lapsia joka päivä. Kun he tulevat kuulluksi suhteessa omiin tarpeisiinsa, luottamus päiväkodin henkilökuntaa kohtaan kasvaa ja me voimme olla linkkinä lastensuojeluun, jos perheen tilanne näin vaatii.

Tärkeää on myös työntekijänä tiedostaa, että lastensuojelun tehtävänä on auttaa perheitä ja muokata myös perheiden mielikuvaa siitä. (Lahtinen, Männistö & Raivio 2017.)

Mitä pidemmälle kehittämäni oppaan tekeminen eteni ja mitä enemmän kuuntelin asiantuntijoita ja asianosaisia, sitä varmemmaksi tulin siitä, ettei nykyinen järjestelmä pysty vastaamaan varhaisen puuttumisen tarjoamaan haasteeseen tarvittavalla volyymilla. Aivan kuin palapelistä puuttuisi palanen, työntekijä joka voisi olla esimerkiksi varhaiskasvatuksen kuraattori. Tästä aiheesta tekisin mielelläni myös lisäkehittämishankkeen. Varhaiskasvatuksen kuraattorin tehtävän kuva olisi monipuolinen esimerkiksi perhekohtaista työtä, vertaisryhmätyöskentelyä, varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjausta, konsultointia ja koulutusta. Hän voisi myös käydä päiväkodin lapsiryhmissä ja osallistua tarvittaessa vanhempainiltoihin. (Innokylän www-sivut. 2017.)

Tarvittaessa varhaiskasvatuksen kuraattori voisi tehdä yhteistyötä perheen lähiverkoston ja moniammatillisen yhteistyöverkoston kanssa. Hän voisi toimia myös linkkinä mm. neuvolaan, psykososiaalisiin palveluihin sekä sosiaalityöhön. Kuraattorin työtä ohjaa kunnioitus perhettä ja yhteistyökumppaneita kohtaan. Varhaiskasvatuksen oma kuraattori olisi kuitenkin varmasti myös vanhemmille helposti lähestyttävä työntekijä, väliporras päiväkodin ja lastensuojeluun sekä neuvolaan. Perheellä olisi tietysti, myös tässä tapauksessa aina oikeus ensimmäisenä tietää heitä koskevasta huolesta tai tuen tarpeesta. (Innokylän www-sivut. 2017.)

7.2 Varhaisen avoimen keskustelun- opas ja sen soveltaminen omaan työhön

Kun työntekijällä nousee huoli esimerkiksi muutoksesta lapsen käytöksessä, pitää ensimmäiseksi pohtia, miten hän ottaa asian esille vanhempien kanssa. Haastavan asiasta tekee, jos oletetaan huolen johtuvan vanhempien tavasta kasvattaa esimerkiksi rajattomien lasten kohdalla. Varhaisen avoimen keskustelun-opas haastaa työntekijää tarttumaan huoleen, pieneenkin huoleen, avaamalla keskustelua vanhempien kanssa.

Päätöksen muuttaa omia työtapojaan, pitää aina lähteä työntekijästä itsestään. Voidaan esitellä erilaisia malleja, mutta niitä ei oteta käyttöön, ellei työntekijä koe sitä omakseen. Oma ajattelutapaa on vaikea muuttaa, mutta siihen ei varsinaisesti tarvita ylimääräisiä resursseja. Keskustelu ja vuorovaikutus kuuluvat meidän työhömmee, koska teemme työtä ihmisten kanssa. Se, että onko voimia toteuttaa avointa keskustelua on tietenkin asia, mihin pitäisi myös organisaation pystyä vastaamaan.

Varhaisen avoimen ja kunnioittavan keskustelun –oppaan tarkoituksena on tuoda väline varhaiseen puuttumiseen ja huolen esiin tuomiseen. Se ei ole ainut tapa lähestyä ongelmia ja jokaisen työntekijän onkin mietittävä itselle sopiva tapa. Huoleen kuitenkin pitää puuttua. Ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö on päiväkotien ydinaluetta. Kaikki perheet ovat erilaisia ja myös ennaltaehkäisevän työn tarve on erilainen. Eri-laisiin tilanteisiin ja ongelmiin on kuitenkin hankala puuttua, ellei niitä oteta puheeksi ja viedä asiaa eteenpäin.

Huolen ilmaisussa ei ole kyse lapsen käyttäytymisen tai ongelmien luokittelusta, vaan sen tunteesta ja moraalista päättelystä, jota työntekijä kokee suhteessa asiakkaan elämäntilanteeseen ja palvelujärjestelmän mahdollisuuksiin auttaa häntä. Huoli osuu strategisesti tärkeään pisteeseen. Siinä kohtaavat leikatut määrärahat ja lasten hyvinvointipalvelut, niitä välittämään ja tuottamaan palkatut ammattilaiset sekä apua tai tukea tarvitseva lapsi. Se on vuorovaikutuksessa syntyvän hiljaisen ammattitaidon nimeämistä ja näkyväksi tekemistä. Huolen ilmaisu myös mahdollistaa eri ammattikuntien välisen ja eri näkökulmista syntyvän kuvan pukemista sanoiksi yhden lapsen tai perheen elämäntilanteesta. Palvelujärjestelmän kannalta se on tärkeä palautejärjestelmä toiminnan voimavaroista paikallisen toimintaympäristön haasteisiin. (Hasturup, Hietanen-Peltola, Jahnukainen & Pelkonen 2013. 8-15.)

Jos oppaan toimeenpano ja käyttöönotto jätetään työntekijöiden vastuulle, vain harva ottaa sen käyttöön. Ymmärrettävääkin on, koska päiväkodin työntekijöiden lastentarhanopettajien ja lastenhoitajien työ on monipuolista ja vaativaa, vaatii sitoutumista muuttaa omia työtapojaan. Uusi varhaiskasvatuksen suunnitelma on tuonut uusia vaatimuksia ja samalla lapsiryhmien kokoa on suurennettu lisänä vielä hallituksen

kilpailukyky sopimuksen mukaista palkan leikkausta ja työajan pidennystä. Ymmärrettävää on myös se, että työntekijät puhuvat resurssi- ja aikapulasta. Oppaani on tarkoitettu auttamaan ja tukemaan huolen eteenpäin viemistä ja helpottamaan keskustelun avausta perheiden kanssa.

LÄHTEET

Ahvenjärvi L. 2008. Huolen puheeksi otto- varhaisen puuttumisen menetelmä. Opinnäytetyö Keskipohjanmaan amk- Viitattu 4.8.2017. <http://docplayer.fi/5306126-Leena-ahvenjarvi-huolen-puheeksiotto-varhaisen-puuttumisen-menetelma.html>

Airaksinen U. 2012 vanhempien osallisuus ja verkostoituminen kodin ja koulun yhteistyössä. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/40644/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201301031006.pdf?sequence=1>

Eerikkilä A. & Kangas M. 2011. Meille tulee maahanmuuttajalapsi, vinkkejä päivähoidon arjen sujumiseen. Viitattu 4.8.2017. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/35644/Meille%20tulee%20maahanmuuttajalapsi.pdf?sequence=1>

Eriksson E. & Arnkill T. E. 2012. Huoli puheeksi, Opas varhaisista dialogeista. Viitattu 6.12.2016. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90845/URN_ISBN_978-951-33-1792-8.pdf?sequence=1

Hastrup A., Hietanen-Peltola M., Jahnukainen J. & Pelkonen M. (toim.) 2013. Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelujen uudistaminen Lasten Kaste - kehittämistyöstä pysyväksi toiminnaksi. Viitattu 18.7.2017. <https://www.julkari.fi>

Hiila H. 2007. Väestöliiton näkemyksiä Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelmaan. Viitattu 14.10.2017. http://www.vaestoliitto.fi/@Bin/279342/Wrede_lasten,nuorten+ja+perheiden+politii kkaohj.pdf

Huhtanen K. 2007. Kun huoli herää, varhainen puuttuminen koulussa. Juva: PS-kustannus.

Hyvärinen M., Nikander P. & Ruusuvoori J. (toim.) 2010 Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino. Viitattu 17.4.2018. <https://www-ellibslibrary-com.lillukka.samk.fi/reader/9789517685023>

Innokylän www-sivut. Varhaiskasvatuksen perhetyö. Viitattu 16.8.2017. <https://www.innokyla.fi/web/malli190235>

Kaasinen E. & Kähkönen M. Huoli ja sen käsittely päiväkodissa, opas huolta herättäviin tilanteisiin. 2015. Opinnäytetyö Karelia ammattikorkeakoulu. Viitattu 10.10.2017. <http://spotidoc.com/doc/3670294/karelia-ammattikorkeakoulu-huoli-ja-sen>

- Kaljonen P. 2005. Ammatillisen kasvun kiintopisteitä etsimässä. Kirjassa Ranne K., Sankari A., Rouhiainen-Valo T. & Ruusunen T. (toim.) 2005. Sosiaalipedagoginen ammatillisuus Madsenin kukasta toiminnan tulppaaniksi. Kokemäki: Satakunnan painotuote
- Kalliala M. 2012. Lapsuus hoidossa? Aikuisten päätökset ja lasten kokemukset päivähoidossa. Tallinna: Gaudeamus.
- Kananen J. 2014. Toimintatutkimus kehittämistutkimuksen muotona. Miten kirjoitan toimintatutkimuksen opinnäytetyönä? Jyväskylä: Suomen yliopistopaino oy.
- Karila K., Alasuutari M., Hännikäinen M., Nummenmaa A.R. & Rasku-Puttonen H. (toim.) 2006. Kasvatusvuorovaikutus. Vaajakoski: Vastapaino.
- Karila K. Vaikuttava varhaiskasvatus, tilannekatsaus toukokuu. 2016. Viitattu 12.10.2017. http://www.oph.fi/download/176638_vaikuttava_varhaiskasvatus.pdf
- Karttunen S. 2015. Perheen ongelmiin puuttumisen mahdollisuudet ja rajat päiväkodin työntekijöiden kertomana. Pro-gradututkielma. Tampereen yliopisto. Viitattu 16.11.2017. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/97218/GRADU-1432888882.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Kaukoluoto E. 2010. Onko varhaisen tuen päiväkotiki mahdollinen? Tutkimus varhaiskasvatuksen yhteisöllisestä kehittämisestä. Helsingin yliopisto. Viitattu 14.7.2017. <http://www.helda.helsinki.fi>
- Kuukasjärvi M. 2011. Vanhemmuuden tukeminen perheentalo Joensuu -suunnitteluhankkeessa mukana olleiden eri tahojen työntekijöiden käsityksiä vanhemmuuden tukemisesta. Opinnäytetyö. Viitattu 16.11.2017. http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/35670/Kuukasjarvi_Merja.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Laakkonen K. 2010. ”Vanhemmuus on vastuuta koko lapsen elämästä.” Vanhempien käsityksiä vanhemmuudesta, perheestä ja kasvatuksesta nykypäivänä. Viitattu 27.4.2017. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/81440/gradu04193.pdf?sequence=1>
- Lahtinen P., Männistö L. & Raivio M. 2017. Kohti suomalaista systeemistä lastensuojelun toimintamallia, keskeisiä periaatteita ja reunaehtoja. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132169/TYÖ2017_7_Kohti%20suomalaisista_040417.pdf?sequence=1
- Laitinen M. & Kemppainen T. Asiakkaan arvokas kohtaaminen. Kirjassa Laitinen M. & Pohjola A. (toim.) 2010. Asiakkuus sosiaalityössä. Tallinna: Gaudeamus.
- Lammi-Taskula J. & Bardy M. 2009. Vanhemmuuden ilot ja murheet Teoksessa: Lammi-Taskula J. Karvonen S. & Ahlström S. (toim.) 2009. Lapsiperheiden hyvinvointi. Viitattu 13.10.2017. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80047/0e6f5676-9ccf-4490-8496-45c7b3acce5f.pdf?sequence=1>

Lammi-Taskula J. & Salmi M. 2009. Työ, perhe ja hyvinvointi. Teoksessa: Lammi-Taskula J. Karvonen S. & Ahlström S. (toim.) 2009. Lapsiperheiden hyvinvointi. Viitattu 13.10.2017. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80047/0e6f5676-9ccf-4490-8496-45c7b3acce5f.pdf?sequence=1>

Lastensuojelun keskusliiton www-sivut. Viitattu 9.5.2017. <https://www.lskl.fi>

Lappalainen R. 2016. Vanhemmuuden haasteet sekä vanhemmuuden tukeminen lastentarhanopettajan työssä. Opinnäytetyö. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Viitattu 23.2.2018
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/119519/lappalainen_riikka.pdf?sequence=1

Lehtonen I., Luosujärvi J. & Puttonen S., Vanhempien kokemuksia osallisuudesta oululaisessa päiväkodissa. 2013. Opinnäytetyö. Oulun seudun ammattikorkeakoulu. https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/61612/lehtonen_luosujarvi_puttonen.pdf?sequence

Mahkonen S. 2016. Varhaiskasvatuslaki. Keuruu: Otava.

Mäkelä J. 2012. Varhainen puuttuminen ja huolen puheeksi ottaminen pirkanmaalaisen kunnan päiväkodeissa työntekijöiden näkökulmasta. Opinnäytetyö. Tampereen ammattikorkeakoulu. Viitattu 13.6.2017.
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/50773/Makela_Joanna.pdf

Metsola J. 2016. Vanhempien osallisuus haasteena ja mahdollisuutena – Varhaiskasvatuksen erityisopettajien näkökulmia vanhempien osallisuuteen. Pro gradu-tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 27.4.2017.
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/49676/URN:NBN:fi:juu-201605092459.pdf?sequence=1>

Olli M. 2010. Vierellä varhain – tuki on parhain, koulutusmateriaali haastaviin kasvatuskumppanuuskohtaamisiin. Opinäytetyö, Pori diak. Viitattu 12.9.2017.
<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/24795/lopputyo.pdf?sequence=2>

Opetushallituksen www-sivut. Varhaiskasvatus. Viitattu 31.7.2017.
http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/varhaiskasvatus

Oranen M. 2013. Osallisuus osaksi arkea Julkaisussa Hastrup A., Hietanen-Peltola M., Jahnukainen J. & Pelkonen M. (toim.) Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelujen uudistaminen Lasten Kaste -kehittämistyöstä pysyväksi toiminnaksi. Viitattu 18.7.2017. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110796/URN_ISBN_978-952-00-3452-8.pdf?sequence=1

Paananen R., Ristikari T., Merikukka M., Rämö A. & Gissler M. 2012. Report of Children's and youth's well-being in light of The 1987 Finnish Birth Cohort- study. Children's and youth's well-being in light of The 1987 Finnish Birth Cohort- study Viitattu 19.9.2017.
<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/102984/Paananen%20et%20al.%201987%20report%20english%20161213.pdf?sequence=3>

Ranne K. 2005. Sosiaalipedagogiikka koulutuksessa ja työelämän kehittämisessä. Kirjassa Ranne K., Sankari A., Rouhiainen-Valo T. & Ruusunen T. (toim.) Sosiaalipedagoginen ammatillisuus Madsenin kukasta toiminnan tulppaaniksi. Kokemäki: Satakunnan painotuote Oy.

Ritoranta L. Tulkin avulla käytävä keskustelu maahanmuuttajaperheen kanssa päivähoitossa - ”Kaksi sanaa ymmärrän, yhtä en ymmärrä”. Viitattu 22.8.2017. https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/55353/Ritoranta_Lea.pdf?sequence=1

Satka E. 2009. Varhainen puuttuminen, moraalinen käänne ja sosiaaliset asiantuntijat. Viitattu 18.7.2017. <http://www.stakes.fi/yp/2009/1/satka.pdf>

Skinnari S. 2004 Pedagoginen rakkaus. Juva: PS-kustannus.

Satasoten www-sivut. Viitattu 4.4.2017. <https://www.satasote.fi>

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön www-sivut. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE) Viitattu 4.4.2017. <http://stm.fi/hankkeet/lapsi-ja-perhepalvelut>

Sosiaalitaidon www-sivut. Varhaista tukea lapselle: Tuen tarve ja tukemisen tavat lapsiryhmässä. Viitattu 14.7.2017. http://www.sosiaalitaito.fi/ep/tiedostot/erityislastentarhanopettaja_luentorunko.pdf

Sos-lapsikylän www-sivut. 2017. Viitattu 18.10.2017. <https://www.sos-lapsikyla.fi/mita-me-teemme/perheiden-hyvinvoinnin-edistaminen/>

Talentian www-sivut. Viitattu 6.4.2017. <http://talentia.e-julkaisu.com/2017>

Terven www-sivut. Viitattu 27.4.2017. <http://www.terve.fi/vanhemmuus-ja-kasvatus/vanhemmuuden-roolit>

Thl:n www-sivut. Huolen puheeksi ottaminen. Viitattu 7.4.2017. https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/varhainen-avoin-yhteistoiminta/huolen-puheeksi-ottaminen

Thl:n www-sivut. Hyvinvointi ja terveyserot. Viitattu 24.8.2017. <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/elamankulku/lapset-ja-perheet>

Valli R. & Aaltola J. (toim.) 2015. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1 Metodien valinta ja aineiston keruu: Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus.

Varhaiskasvatuksen suunnitelman perusteet. Opetusministeriö. 2016. Tampere: Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy.

Wirilander I. 2012. Perheiden hyvinvointi ja Turviskasvatusyhteistyö Suomeniemellä. Opinnäytetyö. Viitattu 5.9.2017. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/52275/Wirilander_Irene.pdf?sequence=1&isAllowed=y

**VARHAISEN AVOIMEN JA KUNNIOITTAVAN
KESKUSTELUN – opas**

RAUMAN KAUPUNGIN VARHAISKASVATUS

2018

SISÄLLYS

JOHDANTO.....	3
1. VARHAINEN AVOIN KESKUSTELU.....	3
1.1. Eettiset periaatteet.....	6
2. TYÖNTEKIJÄN LASTA KOSKEVA HUOLI.....	8
2.1. Huoli puheeksi.....	9
2.2. Huolen puheeksi ottamisen peukalosäännöt.....	10
2.3. Ennakoiminen	11
3. VANHEMPIEN OSALLISUUS VARHAISKASVATUKSESSA.....	12
4. TOIMINTAA MÄÄRITTELEVÄT LAIT.....	13
5. LASTENSUOJELUILMOITUS JA SEN TEKEMINEN.....	15
6. YHTEYSTIEDOT JA LISÄTIETOJA.....	17
LÄHTEET	
LIITTEET	

JOHDANTO

Varhainen avoin ja kunnioittava keskustelu tarkoittaa, että lapsen, hänen perheensä ja heidän elämäänsä liittyvät ongelmat havaittaisiin alkuvaiheessa ja niihin reagoitaisiin nopeasti. Tarkoituksena olisi etsiä tilanteeseen sopivaa ratkaisua yhdessä perheen kanssa. Tavoitteena on työntekijän ja vanhempien voimavarojen yhdistäminen siten, että lapsi saa tarvitsemaansa tukea. Varhainen avoin ja kunnioittava keskustelu on prosessi, sillä ei ole selkeää ja johdonmukaista menettelykaavaa. (Ahvenjärvi 2008, 4-5) Päiväkodissa pystytään havaitsemaan lapsen ja perheen ongelmia niiden ollessa vielä pieniä. Siksi, on tärkeää, että työntekijä tarttuu huoleensa, ottaa asian esille vanhempien kanssa, tukee heitä ja lasta ja neuvoo perhettä eteenpäin tai hakee heille apua. Tarvittaessa työntekijä on myös mukana moniammatillisessa yhteistyössä. Varhaiskasvatus on tärkeä ennaltaehkäisevä ja tasavertainen palvelu perheiden tukemiseen. (Mäkelä 2012, 14-16)

Varhaisen avoimen ja kunnioittavan keskustelun kautta voidaan myös siirtää vastuuta takaisin vanhemmille. Vanhemmat otetaan osallisiksi lapsensa päiväkodin arkeen ja ongelmatilanteissa keskustellaan, kysytään neuvoa tai tarpeen mukaan tarjotaan tukea ja apua vanhemmille. Avoin kunnioittava keskustelu on vastavuoroista ja on tärkeää miettiä, millä tavoin vanhemmat ovat ajatuksen vastaanottaneet ja mihin he ovat valmiita. Työntekijän on oltava aloitteentekevä osapuoli.

Jokainen lapsi ja perhe on ainutlaatuinen. Sen tunnistaminen ja tunnustaminen on varhaisen avoimen keskustelun perusta. Perhe tulee aina kohdata tavallisena perheenä, vaikka he tällä hetkellä tarvitsisivatkin apua. Perhe tulee kohdata sellaiseensa oman elämänsä parhaana asiantuntijana ja aktiivisena toimijana, tuomitsematta. Perheet ovat sellaisia kuin ovat vahvuuksineen, heikkouksineen sekä epämiellyttävine ominaisuuksineen. Työn peruslähtökohta tulee olla aito kohtaaminen. Työntekijä voi läsnäolollaan, asenteillaan, asioihin suhtautumisellaan, niiden käsittelyllä ja kuuntelulla osoittaa sekä lapselle, että perheelle arvostusta, joka on kunnioittavan kohtaamisen ja varhaisen avoimen keskustelun ydin. (Laitinen & Kemppainen 2010, 153-161.)

Tämä opas on tarkoitettu Rauman kaupungin varhaiskasvatuksen työntekijöiden käyttöön. Oppaassa käydään lyhyesti läpi, mitä tarkoitetaan varhaisella avoimella keskustelulla, mitä tarkoittaa huoli sekä miten ottaa se puheeksi, tätä toimintaa määrittelevät lait sekä lastensuojeluilmoituksen tekeminen. Mitä tehdä kun lapsesta nousee jokin huoli. Huoli voi olla pieni tai suuri, mutta siihen kannattaa tarttua heti, vaikka myöhemmin huoli osoittautuisikin turhaksi. Joskus jo perheen kanssa huolesta puhuminen auttaa ratkaisun löytymiseen. Toivon, että oppaasta on hyötyä ja se antaa rohkeutta viedä asioita eteenpäin.

Opas on tehty Satakunnan ammattikorkeakoulussa yamk-opinnäytetyö

1. VARHAINEN AVOIN JA KUNNIOITTAVA KESKUSTELU

Suomessa erityisesti varhaiskasvatus kaikille avoimena palveluna on yksi tärkeä ympäristö varhaiselle keskustelulle. Päivähoidon tehtävänä avoimessa yhteistyössä on puuttua lasta tai hänen perhettään koskeviin huoliin aina, kun ne haittaavat lapsen kasvua ja kehitystä sekä pyrkiä ennaltaehkäisemään huolien ja ongelmien syntyä. Tällöin on tärkeää, että varhaiskasvattajat kykenevät havaitsemaan lasta koskevan huolen. Havaittuihin ongelmiin tulee puuttua nopeasti ja ryhtyä tarvittaviin toimiin asioiden ratkaisemiseksi. (Repo 2015, 6-7.)

Lapsen käyttäytymisen, oppimisen ja viihtymisen ongelmat tulee nähdä sosiaalisen yhteistoiminnan ja oppimisympäristön epäkohtina, joihin on puututtava. Sopivia toimintatapoja lapsen tukemiseen tulee etsiä yhdessä vanhempien ja huoltajien kanssa. Kun lapsella havaitaan jokin erityisen tuen tarve, on ryhdyttävä toimeen lapselle tarvittavan tuen löytämiseksi. Myös päivähoidon käytännön toimintaa tulee muuttaa tuen tarpeen mukaisesti. (Repo 2015, 6-7.)

Varhaisessa avoimessa ja kunnioittavassa keskustelussa keskeistä on perheen osallisuus. Osallisuudella turvataan, että perhe on aina alusta lähtien mukana lapsen asioiden käsittelyssä. Osallisuuden varmistamisessa voidaan käyttää huolen vyöhykkeistöön perustuvaa huoli puheeksi-mallia. (LIITE 1) Mallissa työntekijä, joka on huolissaan lapsen tai perheen tilanteesta, ryhtyy avoimeen yhteistyöhön perheen kanssa hyvin varhaisessa vaiheessa, kun huoli on vielä pieni. On huolehdittava siitä, ettei ongelmat pääse kasvamaan, vaan niitä pyritään korjaamaan antamalla lapselle ja perheelle kaikki mahdollinen ennaltaehkäisevä tuki ja apu.

Lapsi on aina osa perhettään. Perheen tukeminen ja perheen voimavaroihin panostaminen on tärkeää. Huolissaan oleva työntekijä voi perheen nimeä mainitsematta konsultoida kaikkia kunnan lasten, nuorten ja perheiden palveluissa toimivia työntekijöitä (Päiväkoti, lastensuojelu, neuvola, poliisi). Perheen asioita voidaan käsitellä

nimeltä mainiten vain heidän luvallaan. Raumalla lupa yhteistyöhön kysytään Varhaiskasvatuksen suunnitelmassa (Vasu:ssa), mutta aina ennen yhteydenottoa, on vanhempien kanssa hyvä keskustella asiasta. Yhteistyön keskeinen lähtökohta ovat toimiva palvelujärjestelmä. Työntekijällä on vastuu toimia tukiverkossa myös jatkossa. (Nurmijärven www-sivut, 2017.) Varhainen puuttuminen ja ehkäisevä työ on kustannustehokasta, mutta suurin vaikutus inhimillinen.

Varhainen avoin keskustelu:

1. Vanhemmat otetaan alusta alkaen mukaan keskustelemaan huolesta
2. Tilanteen arvioinnin tulee olla avointa ja läpinäkyvää vanhemmille
 - Vanhemmille kerrotaan havainnoinnista, dokumentoinnista ja arvioinnista
3. Lapselle ja perheelle annetaan tukea mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.
4. Keskustelulla pyritään löytämään keinoja, joilla perhe pääsisi eteenpäin ongelmasta
 - Tarvittaessa pyydetään konsultointia tai apua muilta asiantuntijoilta
5. Pyritään estämään ongelmien syventymistä ja kasaantumista
 - Edellyttää:
 - havainnointi aloitetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa
 - taitoa ottaa asia puheeksi perheen kanssa
 - tietoa ja osaamista varhaisista tukitoimista
6. Tavoitteena on estää tuen tarpeen kasautuminen ja pitkittyminen

(Sosiaalitaidon www-sivut 2017.)

2.1. Eettiset periaatteet

Sosiaali- ja terveysministeriön (2001) koordinoima Varhaisen puuttumisen hankeen (Varpu) määrittelemät varhaisen puuttumisen eettiset periaatteet:

- Heräävään huoleen on puututtava ja vastuu siitä on työntekijällä, jonka huoli herää.
- Työntekijällä on velvollisuus ottaa huoli avoimesti puheeksi siellä, missä ne ilmenevät ja silloin kun ne ilmenevät. Kunnioittava puheeksi ottaminen tähtää yhteistyöhön perheen heidän lähiverkostojen ja ammattilaisten kanssa, syyttely ei sitä edistä.
- Perheen osallisuutta tuetaan. Yhteistyö edellyttää vuoropuhelua, joten on tärkeää sekä kuunnella, että tulla kuulluksi. On vältettävää asiantuntija keskeisyyttä, joka sivuuttaa perheen äänet. Yhdessä laadittuun suunnitelmaan kaikkien on helpompi sitoutua.
- Toimitaan avoimesti ja yhdessä. Perheen asioita käsitellään heidän luvallaan ja/tai läsnäollessaan. Kohtaamisten tulee olla kunnioittavia ja edistää vuoropuhelua. Konsultaatiota pyydetessä kysyttäessä ei käytetä asianosaisten nimiä tai muita tunnistetietoja.
- Varhainen avoin keskustelu tähtää perheen itsenäisyyden ja elämänhallinnan kasvuun. Tuki ja ohjaus yhdistetään ja vältetään sellaista tukea, joka tekee riippuvaiseksi tuen antajasta tai on pakollista.
- On tärkeää vaalia mahdollisuuksia jatkaa vuoropuhelua ja yhteistoimintaa huolenaiheiden selvittämiseksi ja huolten hälventämiseksi. Perhettä ei tule jättää yksin ongelmiansa kanssa. Väliinputoaminen vältetään sillä, että työntekijä kantaa vastuuta yhteistyön jatkumisesta.
- Varhainen avoin keskustelu ei oikeuta ihmisten luokittelua toimenpiteiden kohteiksi. Tämän nimissä ei saa laatia rekistereitä, jotka loukkaavat tietosuojaa ja avoimuuden eettisiä periaatteita.

- Syrjäytymisvaaraa, joka aiheutuu rakenteellisista tekijöistä, taloudellisista syistä, maahanmuuttotaustasta tai huonoista toimintakulttuureista, ei tule yksilöllistää perheiden ominaisuuksiksi. On puututtava varhain sellaisiin yhteiskunnallisiin tekijöihin, jotka asettavat yksilöt alttiiksi ongelmien kasautumiselle.

(Nurmijärven www-sivut. 2017.)

2. TYÖNTEKIJÄN LASTA KOSKEVA HUOLI

Huoli on työntekijän omakohtainen näkemys, joka syntyy asiakassuhteessa. Lähtökohtana on jokin lapsen tai perheen pulma. Huoli syntyy vuorovaikutuksessa lapsen kanssa ja tuntuu työntekijässä. Huolen taustalla on työntekijän näkemys sekä lapsen tilanteesta, että omista, perheen ja sen verkoston oletetuista voimavaroista. Työntekijän tunteissa on kyse tärkeästä työvälineestä. Se on työntekijän koulutuksen, työ- ja elämäkokemuksen tuottama kuva, jonka pohjalta työntekijä kiinnittää huomiota tiettyihin asioihin ja antaa niille merkityksiä se on ns. hiljaista tietoa. (Eriksson & Arnkil 2012, 20-22.)

Työntekijä voi huolen vyöhykkeistön (Taulukko 1) avulla jäsentää huoltaan. Vyöhykkeet kertovat työntekijälle tilanteesta:

1) Ei Huolta -	työntekijä kokee, että lapsen ja perheen asiat ovat kunnossa,
2) Pieni Huoli -	työntekijällä voi olla pientä huolta tilanteesta, mutta hän kokee voivansa itse auttaa perhettä tai lasta,
3) Harmaa Vyöhyke –	työntekijä kokee, etteivät hänen omat auttamiskeinonsa riitä, vaan tilanteeseen tarvitaan lisää tukea
4) Suuri Huoli -	Kriisitilanne, joka pakottaa nopeaan toimintaan

(Arnkil & Eriksson 2005. 25-27.)

EI HUOLTA	PIENI HUOLI		HUOLEN HARMAA VYÖHYKE		SUURI HUOLI	
	1	2	3	4	5	6
Ei huolta lainkaan.	Pieni huoli tai ihmettely käynyt mielessä; luottamus omiin mahdollisuuksiin vahva.	Huoli tai ihmettely käynyt toistuvasti mielessä; luottamus omiin mahdollisuuksiin hyvä. Ajatuksia lisävoimavarojen tarpeesta.	Huoli kasvaa; luottamus omiin mahdollisuuksiin heikkenee. Mielessä toivomus lisävoimavaroista ja kontrollin* lisäämisestä	Huoli tuntuva; omat voimavarat ehtymässä. Selvästi koettu lisävoimavarojen ja kontrollin lisäämisen tarve.	Huolta paljon ja jatkuvasti: lapsi/nuori vaarassa. Omat keinot loppumassa Lisävoimavaroja ja kontrollia saatava mukaan heti	Huoli erittäin suuri: lapsi/nuori välittömässä vaarassa. Omat keinot lopussa. Muutos lapsen tilanteeseen saatava heti

*Kontrolli tarkoittaa tilanteen hallinnan lisäämistä

Taulukko 1. Työntekijän lasta koskevan huolen vyöhykkeistö (Arnkil & Eriksson 2012. 25.)

2.1. Huoli puheeksi

Kun työntekijä on jäsentänyt oman huolensa ja arvioinut sitä huolen vyöhykkeistön avulla, hän valmistautuu ottamaan huolensa puheeksi vanhempien kanssa. Työntekijä voi pyytää keskusteluapua tai tukea samassa ryhmässä toimivalta työntekijältä tai esimieheltään. Hän voi myös käyttää apuna lomaketta huolen puheeksi ottoon (LIITE 1) On tärkeää, että huoli otetaan varhain ja viipymättä puheeksi perheen kanssa. Sen jälkeen voidaan nopeasti saada perhe avun piiriin. (Nurmijärven www-sivut. 2017.)

Huoli otetaan esiin perheen kanssa kunnioittavasti. Perhettä ei syytellä eikä neuvota, vaan heiltä pyydetään apua huolta helpottavan työskentelyn aloittamiseksi ja jotta osattaisiin paremmin olla lapsen ja myös perheen tukena. (Nurmijärven www-sivut. 2017.)

Valmistautuminen:

1. Kirjaaminen
2. Keskustelu tiimin jäsenten ja/tai esimiehen kanssa
-sovitaan yhdessä, kuka ottaa asian puheeksi perheen kanssa
3. Huoli otetaan puheeksi perheen kanssa
- Maahanmuuttajille pyydetään aina tulkki mukaan ellei suomen kieli ole sujuvaa
4. Konsultaatio tarvittaessa (lastensuojelusta, neuvolasta)
5. Huoli otetaan puheeksi perheen kanssa
6. Lastensuojeluilmoituksen tekeminen tai yhteydenotto poliisiin, jos lapsen etu niin vaatii tai jos tilanne on lainvastainen
 - Lastensuojeluilmoituksen tai lastensuojelutarpeen selvityspyynnön tulisi tehdä huoleen törmännyt työntekijä itse, jotta yhteistyö vanhempien kanssa jatkuisi luontevasti.
 - Ilmoituksen tekemisestä kerrotaan aina vanhemmille etukäteen
7. Jos on olemassa väkivallan uhka, työntekijän ei ole syytä vaarantaa terveystään.

2.2. Huolen puheeksi ottamisen peukalosäännöt:

- Pohdi omaa huoltasi ja missä asioissa aidosti tarvitset huoltajien apua lapsen tukemisessa.
- Kerro mikä lapsen kanssa työskentelyssä on hyvää ja toimivaa.
- Mieti miten ilmaista sekä hyvät asiat että huolesi nyt niin, ettei puheesi tule tulkituksi moitteeksi tai syytteeksi. Kerro havainnoidusta huolestasi sekä konkreettisista asioista (esim. mitä, missä tilanteissa, milloin, miten)
Älä puhu lapsen tai huoltajan henkilökohtaisista ominaisuuksista.
- Ennakoi, mitä tapahtuu, jos teet sen mitä ajattelit – miten sanoihisi reagoidaan.

- Pohdi itsekseesi tai työtoverisi kanssa ääneen puhuen, tapaa joka parhaiten aukaisee mahdollisuuksia puhua, kuunnella ja jatkaa yhteistyön rakentamista.
- Kun tunnet, että olet löytänyt rakentavan ja kunnioittavan lähestymistavan, ota huolesi puheeksi sopivan ajan tullen ja sopivassa paikassa.
- Kuuntele ja ole joustava. Kyseessä on kontaktissa tapahtuva vuoropuhelu – älä siis toteuta aikeitasi mekaanisesti, tilanteesta välittämättä.
- Pohdi, mitä tapahtui: Kävikö niin kuin ennakoit? Mitä opit? Miten turvaat osaltasi dialogin ja yhteistyön jatkamista?
- Muista ennen kaikkea, että olet pyytämässä apua huoltesi vähentämiseen; lapsen vuoksi tärkeintä on päästä jatkamaan hyvää yhteistyötä.

(Eriksson & Arnkill 2012, 28-29.)

2.3. Ennakoiminen

Huolen puheeksi ottaminen voi tuoda pintaan myös negatiivisia reaktioita. Ennakoiminen niihin pakottaa valmistautumaan entistä huolellisemmin, näin työntekijä on henkisesti valmistautuneempi. Hän ei mene niin helposti hämilleen, pelästy tai jätä asiaa kesken vaan pystyy rauhallisesti kohtaamaan erilaiset reaktiot ja jatkaamaan asiallista keskustelua. Kielteinen reagointi ja puolustautuminen ovat täysin luonnollisia reaktioita, kun keskusteluun tuodaan huolen muodossa korostunut kontrolli elementti.

Huoli on koettava, ennen kuin sen voi ymmärtää. Kun se sitten otetaan esiin keskustelussa, voivat tunteet tulla pintaan. Normaalit kielteiset reaktiot voi kohdata turvalisin mielin, kun muistaa oman ammatillisuutensa. Jos voidaan olettaa, että on olemassa väkivallan uhka, työntekijän ei ole syytä vaarantaa turvallisuuttaan. Näissä tilanteissa on arvioitava, millä muilla keinoin huoleen voidaan puuttua, kenen kanssa puheeksi oton voisi tehdä tai täytyykö pyytää viranomaistukea. Työntekijällä on kuitenkin velvollisuus viedä asiaa eteenpäin. (Eriksson & Arnkill 2012, 28-29.)

3. VANHEMPIEN OSALLISUUS VARHAISKASVATUKSESSA

Vanhempien osallisuus päiväkodissa voidaan tehdä hyvin yksinkertaisesti. Työntekijät sitoutuvat yhdessä vanhemman kanssa toimimaan yhdessä lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen prosesseissa. Yhdessä toimimisen tavoitteena on lapsen tuen ja tarpeen havaitseminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja tuen suunnittelu yhdessä. Vanhempien osallisuus voi olla keskustelua, toiminnan suunnittelua ja arviointia, osallistumista toimintaan sekä päätöksentekoon mukaan ottamista. Parhaimmillaan yhteistyö tukee vanhempien keskinäistä vuorovaikutusta. Perheeltä voidaan kysyä tavallisia ja arkisia kysymyksiä: Mikä sinun mielestäsi on nyt tärkeää? Mistä olisi hyvä puhua? Mitä mieltä sinä olet tästä? (Oranen 2013, 124) Vanhempien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle. (Metsola 2016, 11-13)

Vanhempien tulee saada tietoa itseään koskevista asioista ja tulla kuulluiksi kun suunnitelmia ja päätöksiä tehdään. Otetaanko heidät mukaan arvioimaan ja kehittämään toimintaa, vai kuvitellaanko, että me ammattilaisina tiedämme, mitä perheet ja lapset tarvitsevat? Osallisuuden edellytykset luodaan kun työntekijä kertoo suunnitelmistaan ja antaa perheelle mahdollisuuden sanoa, mitä tämä suunnitelmista ajattelee. (Oranen 2013, 124)

Vanhempien osallisuutta tukevassa toiminnassa työntekijä tuntee ja kunnioittaa vanhempien yksilöllisiä tarpeita ja taustoja. Osallisuutta on näin ollenkin monenlaista ja se vaatii suunnittelua, järjestämistä ja osallisuuden ylläpitämistä. Se on aina työntekijän vastuulla. Organisaatioissa tulisi kehittää tapoja, joilla vanhempia tehdään osallisiksi. (Metsola 2016, 11-13) Osallisuuden arvioinnissa ja kehittämisessä konkreettiset asiat ovat tärkeitä. Miten perheet otetaan meillä vastaan? Onko suunnittelussa tarpeeksi tilaa perheiden mielipiteille? Mikä meidän kunnan varhaiskasvatuksessa toimii hyvin? Jokaisessa ammatillisessa kohtaamisessa ja arjessa mitataan kuinka valmiita ollaan ottamaan asiakkaat mukaan työhön ja sen kehittämiseen. (Oranen 2013, 124)

Työntekijöiden ei tarvitse tietää ja osata kaikkea. Ammatillisuuteen kuuluu se, että osaa rajata sen, mihin oma osaaminen ja aika riittävät ja milloin tarvitaan moniammatillista yhteistyötä perheen ongelmien ratkaisuun. Tärkeintä olisi luoda pysyvä ja toimiva vuorovaikutussuhde perheeseen. (Olli 2010, 14-19)

4. TOIMINTAA MÄÄRITTELEVÄT LAIT

Vaikka varhaiskasvatus nykyisin ymmärretään osana lapsen opintopolkua, se on edelleen myös perustuslain 19§:ssä tarkoitettuja sosiaalipalveluita ja säädöksessä säädetyn lapsen hyvinvoinnin ja kasvun edellytysten tukemisen velvoitteen piirissä.

Sosiaalihuoltolaki

- Se vahvistaa saatavilla olevia peruspalveluja ja vähentää korjaavien palvelujen tarvetta. Perheiden palvelut siirtyivät lastensuojelulain alalaisuudesta sosiaalihuoltolain alle, joten tukea ja apua saa ilman lastensuojelun asiakkuutta.
- Painotus on koko perheen huomioimisessa lasten hyvinvointiin liittyvissä asioissa, joten palvelut tukevat myös vanhempia ja perheelle on tarvittaessa järjestettävä viipymättä välttämättömät sosiaalipalvelut, ilman lastensuojelun asiakkuuttakin.
- Ennaltaehkäisevien palveluiden osuus kasvaa, vanhempaa tuetaan lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa.
- Sosiaalihuoltolain alainen asiakkuus alkaa palvelutarpeen arvioinnin alkaessa joko lastensuojeluilmoituksen tai yhteydenoton palvelutarpeen arvioinniksi tekemisellä
- Palveluita ovat mm. sosiaaliohjaus, kotipalvelu, perhetyö, tukihenkilöt- ja perheet sekä vertaisryhmä toiminta
- Sosiaalihuoltolain alaiset palvelut kuuluvat kaikille, ei tietyn palvelun, kuten lastensuojelun, asiakkaille

(Taiponen, Talsi & Virtanen 2017.)

Lastensuojelulaki

- Tarkoituksena on turvata lapsen turvallinen kasvuympäristö, kehitys ja lapsen oikeus suojeluun sekä antaa tukea huoltajille järjestämällä tarvittavia palveluja ja tukitoimia
- Lastensuojelu määritellään lapsi- ja perhekohtaisena. Tätä toteutetaan tekemällä asiakassuunnitelma ja järjestämällä avohuollon tukitoimia

(Taiponen ym. 2017.)

Ilmoitusvelvollisuus

- Ammattihenkilöllä on velvollisuus ilmoittaa lasta koskevasta huolesta lastensuojelulle (Lastensuojelulaki 25§)
- Ilmoitus tehtävä, jos työssään saa tietää tilanteesta, jossa lapsen kasvu tai kehitys voi vaarantua, syinä voivat olla joko lapsen kasvuolosuhteet tai lapsen oma toiminta
- Salassapitosäännökset eivät saa estää ilmoituksen tekemistä
- Ilmoitusvelvollisuus voidaan toteuttaa salassapitosäädösten estämättä (myös yhdessä lapsen tai hänen huoltajiensa kanssa tehtynä yhteydenotona) tuen tarpeen arvioimiseksi. Tämä edellyttää viipymätöntä yhteydenottoa ja ilmoitusvelvollisen henkilön ilmoitusta yhteydenoton syistä
- Velvollisuus ilmoittaa salassapitosäännösten estämättä poliisille, jos työssä esiin tulleiden seikkojen perusteella on syytä epäillä lapseen kohdistettua vakavaa rikosta. Vakavalla rikoksella tarkoitetaan seksuaalirikosta sekä henkeen ja terveyteen kohdistuvaa rikosta, kuten pahoinpitelyä

(Taiponen ym. 2017.)

5. LASTENSUOJELUILMOITUS JA SEN TEKEMINEN

- Lastensuojeluilmoitus (LIITE 2) tehdään tarpeen tullen viivyttelemättä ensisijaisesti lapsen asuinkunnan sosiaalitoimistoon.
- Kiireellisissä tilanteissa tai virka-ajan ulkopuolella ilmoitus voidaan tehdä sosiaalipäivystykseen tai hätäkeskukseen (112)
- Ilmoituksen voi tehdä puhelimitse, kirjallisesti tai käymällä virastossa henkilökohtaisesti
 - o tietojen arkaluontoisuuden vuoksi ilmoitusta ei voi tehdä sähköpostitse
- Lastensuojeluilmoituksessa kerrotaan lapsen henkilötiedot sekä ilmoituksen syy perusteluineen. Ilmoitusvelvolliset tahot antavat ilmoituksen tehdessään yhteystietonsa, jotta tietoja voidaan tarpeen mukaan täydentää
- Lastensuojeluilmoituksen tekemisen ja lastensuojelutarpeen selvittämisen taustalla voi olla hyvin erilaisia seikkoja, jotka liittyvät lapsen hoidon ja huolenpidon tarpeeseen, kehitystä vaarantaviin olosuhteisiin tai lapsen omaan käyttäytymiseen
 - o Syitä voivat olla esimerkiksi:
 - Lapsen tarpeiden laiminlyönti, lapsen heitteillejätto, lapsen pahoinpitely tai seksuaalinen hyväksikäyttö niiden epäily tai uhka.
 - Lapsen hoidossa tai huolenpidossa havaitut puutteet tai osaamattomuus, joka vaarantaa lapsen hyvinvoinnin.

- Lapsesta huolehtivan aikuisen päihde- tai mielenterveysongelmat, jaksamattomuus tai oman hoidon laiminlyöminen tai arjen tukiverkon puuttuminen, jos se saattaa vaarantaa lapsen hyvinvointia.
- Lapsen mielenterveyden ongelma tai itsetuhoisuus.
- Vanhemman ja lapsen väliset vakavat vuorovaikutusongelmat.
- Tilanne, jossa lapsi joutuu kantamaan ikätasoonsa nähden suhteetonta vastuuta perheen arjesta. (Taiponen ym. 2017.)

- Lastensuojeluilmoituksesta voi lähettää kopion vanhemmille kotiin.
- Jotta yhteistyö päiväkodin kanssa voi jatkua luontevasti ilmoituksen jälkeenkin, on hyvä että lastensuojeluilmoituksen tekijä on mukana asioiden selvittelyssä.

Kun lastensuojeluilmoitus saapuu sosiaalitoimistoon. Lapsesta tehdään palvelutarpeen arviointi ja lastensuojelutarpeen selvitys. Kuvioista 2 selviää, miten prosessi etenee tämän jälkeen.

Kuvio 2. Palvelutarpeen arviointi ja lastensuojelutarpeen selvitys (Taiponen ym. 2017.)

6. YHTEYSTIEDOT JA LISÄTIETOA

Rauman Sosiaalitoimisto

Kalliokatu 1, 26100 Rauma

p. 02 83 411 virka-ajan ulkopuolella sosiaalipäivystys p.112 (häätäkeskus yhdistää)

kirjaamo.sote@rauma.fi

Vastuu lapsen hyvinvoinnista on ensisijaisesti vanhemmilla ja huoltajilla. Lastensuojelu tukee silloin, kun lapsi tai perhe tarvitsee apua. Lastensuojelutyön tehtävänä on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun.

Sosiaalityön neuvonta

Palvelupiste Pyyrman

Valtakatu 2 A, 26100 Rauma

puh. 02 834 3343

Sosiaalityön neuvonnassa sosiaaliohjaaja antaa palveluohjausta. Neuvonta palvelee myös kiireellistä apua vaativissa tilanteissa. Neuvonnan päämääränä on kartoittaa asiakkaan palveluntarve ja ohjata asiakas nopeasti tarvittaviin palveluihin.

Nortamon perhekeskus

Nortamonkatu 30, 26100 Rauma

Kuromaa Anna, perhekeskuksen päällikkö

puh. 02 835 2619, 044 403 2619

anna.kuromaa@rauma.fi

Maansalo-Maijala Sirpa, palveluohjaaja

p. 044 403 2060

Nortamon perhekeskukseen on koottu sosiaali- ja terveystieteiden tarjoamia ennaltaehkäiseviä lasten, nuorten ja perheiden palveluita. Palvelut ovat matalan kynnyksen monialaisia peruspalveluita. Perhekeskus toimii neuvola toiminnan sekä opiskeluterveydenhuollon ympärillä.

Lastenneuvolassa lapsen kehitystä ja terveydentilaa seurataan vauvasta kouluikään. Tavoitteena on turvata lapsen normaali kasvu ja kehitys. Perhettä pyritään tukemaan yksilöllisesti erilaisissa kasvatukseen ja hoitoon liittyvissä tilanteissa. Perheitä voi ohjata ottamaan yhteyttä lapsen omaan terveydenhoitajaan yhteyttä erilaisissa elämäntilanteisiin liittyvissä kriiseissä.

LASTENSUOJELUTARPEEN SELVITYS:

<https://www.rauma.fi/wp-content/uploads/2017/06/Yhteydenotto-sosiaalihuoltoon-tuen-tarpeen-arvioimiseksi.pdf>

LASTENSUOJELUILMOITUS:

<https://www.rauma.fi/wp-content/uploads/2016/11/lastensuojeluilmoitus.pdf>

HUOLI PUHEEKSI:

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90845/URN_ISBN_978-951-33-1792-8.pdf?sequence=1

LAPSET PUHEEKSI:

https://www.mielenterveysseura.fi/sites/default/files/materials_files/lapset_puheeksi_-_keskustelun_taista_varhaiskasvatuksessa_ja_koulussa.pdf

LÄHTEET:

Eriksson E. & Arnkill T. E. 2012. Huoli puheeksi, Opas varhaisista dialogeista. Viitattu 18.8.2017.
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90845/URN_ISBN_978-951-33-1792-8.pdf?sequence=1

Repo K. 2015. Varhaisen puuttumisen ja huolien puheeksiottamisen kehittäminen päivähoiton varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyö. Viitattu 22.2.2018.
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/96011/Repo_Katja.pdf?sequence=2

Sosiaalitaidon www-sivut. Varhaista tukea lapselle: Tuen tarve ja tukemisen tavat lapsiryhmässä. Viitattu 14.7.2017.
http://www.sosiaalitaito.fi/ep/tiedostot/erityislastentarhanopettaja_luentorunko.pdf

Taiponen S-T., Talsi K & Virtanen U. 2017. Huolesta käytännön apuun – opas varhaiseen puuttumisen käytäntöön Lahden kaupungin varhaiskasvatuksen työntekijöille. Opinnäytetyö. Viitattu 5.5.2018.
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/123015/Virtanen_Ulla.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Varhainen avoin yhteistyö Nurmijärven kunnassa. Viitattu 9.8.2017.
http://www.nurmijarvi.fi/filebank/3140-varhainen_avoin_yhteistyö_nurmijärven_kunnassa.pdf

Lomake huolen puheeksiottoon

Lomakkeessa on kolme osaa:

- osa A* täytetään, kun valmistelet puheeksiottoa
osa B täytetään, kun olet juuri valmistautumassa perheen kanssa.
osa C täytetään pian tapaamisen jälkeen.

A. Täytettäväksi, kun valitset tilannetta (kysymykset 1–3)

1. a) Perustiedot lapsesta/nuoresta, perheestä (ilman tunnistetietoja) b) Perustiedot sinusta: toimipisteesi, ammattisi

2. Keitä perheenjäseniä tapaat ja mitä teet heidän kanssaan?

3 a) Mistä olet huolissasi lapsen/nuoren tilanteessa?

b) Mitä tapahtuu, jos et ota huoltasi puheeksi?

c) Mille vyöhykkeelle huolesi sijoittuu? (rastita)

Pieni huoli Harmaa vyöhyke Suuri huoli

B. Täytettäväksi ennen tapaamista (kysymykset 4–8)

4. Missä asioissa (arviosi mukaan) lapsen/nuoren huoltaja(t) kokee saavansa sinulta tukea?
Onko asioita, joissa hän (he) voi kokea sinut uhkaavaksi?

Tuki: Uhka:

5. a) Mitä voimavaroja lapsessa/nuoressa ja hänen tilanteessaan näet ja mitä voisit niistä kertoa huoltajalle/huoltajille?

b) Mitä sinä ja huoltaja(t) voisitte tehdä tahoillanne ja/tai yhdessä lapsen/nuoren tilanteen parantamiseksi?

6. Miten otat huolesi ja yhteistyötoiveesi esille? Sanoita; mieti vaihtoehtoisia tapoja ilmaista huolesi, se miten kerrot voimavaroista ja ehdotat yhteistyötä.

7. a) Ennakoi, mitä tapahtuu puheeksiottamistilanteessa. Kuka reagoi ja miten?

b) Ennakoi, mihin puheeksi ottaminen johtaa lähitulevaisuudessa.

Jos ennakoit, että puheeksi ottaminen heikentää mahdollisuuksia huoventaa lapsen/ nuoren tilannetta, palaa pohtimaan a) missä todella tarvitset huoltajan/ huoltajien apua ja b) miten saat tuon avun; eli sanoita yhteistyö tarjouksesi uudestaan.

8. Millainen tila tai aika olisi tällaiselle kohtaamiselle otollinen eli milloin ja missä otat asian puheeksi?

C. Täytettäväksi heti tapaamisen jälkeen

1. Miten toteutit puheeksi ottamisen?

2. Mitkä olivat tunnelmasi puheeksi oton

a) alla

b) aikana

c) jälkeen

3. a) Katso ennakoitejasi kysymyksessä nro 7. Tapahtuiko niin kuin ennakoit vai jotakin muuta? Koitko jotain yllättävää?

b) Miltä toiminta lapsen/nuoren tilanteen helpottamiseksi nyt näyttää? Mitkä herättää toiveikkuuttasi? Mikä huolestuttaa edelleen?

c) Mitä aiot tehdä tämän huolesi vähentämiseksi?

LASTENSUOJELUILMOITUS

Lastensuojelulaki 25 § 1 mom. Sosiaali- ja **terveydenhuollon**, opetustoimen, nuorisotoimen poliisitoimen ja seurakunnan tai muun uskonnollisen yhdyskunnan palveluksessa tai luottamustoimessa olevat henkilöt sekä muun sosiaalipalvelujen tai terveydenhuollon palvelujen tuottajan, opetuksen tai koulutuksen järjestäjän tai turvapaikan hakijoiden vastaanottotoimintaa tai hätäkeskustoimintaa taikka koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa harjoittavan yksikön palveluksessa olevat henkilöt ja terveydenhuollon ammattihenkilöt ovat velvollisia viipymättä ilmoittamaan salassapitosäännösten estämättä kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos he tehtävässään ovat saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä.

Lastensuojelulaki 10 § 1 mom. Kun aikuiselle annetaan sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja, erityisesti päihdehuolto- ja mielenterveyspalveluja, ja kun aikuisen kyvyn täysipainoisesti huolehtia lapsen hoidosta ja kasvatuksesta arvioidaan tällöin heikentyneen, tai kun aikuinen on suorittamassa vapausrangaistustaan, on selvítettävä ja turvattava myös hänen hoidossaan ja kasvatuksessaan olevan lapsen hoidon ja tuen tarve.

Huom! Tässä laissa pidetään lapsena alle 18-vuotiasta ja nuorena 18–20 vuotiasta. (Lastensuojelulaki 6 §)

Ilmoituksen syy:

☐ lapsen väkivaltainen käyttäytyminen	☐ lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäily
☐ lapsen päihteiden käyttö	☐ vanhemman mielenterveysongelmat
☐ lapsen itsetuhoisuus / psyykkiset vaikeudet	☐ vanhemman päihdeongelmat
☐ lapsen pahoinpitelyepäily	☐ perheväkivaltaepäily
☐ lapsen hoidon laiminlyönnin epäily	

Muu syy: _____
(esim. lapsen iänmukaisesti tarvitseman valvonnan laiminlyönti, kodin puutteelliset olosuhteet, ym.)

Lapsen nimi		Henkilötunnus	
Osoite		Postinumero	Postitoimipaikka
Lapsi asuu ☐ äidin ☐ isän ☐ Muun huoltajan _____ kanssa			
Vanhemman nimi	Henkilötunnus	Vanhemman nimi	Henkilötunnus
Osoite	Puhelin	Osoite	Puhelin
Postitoimipaikka	Postinumero	Postitoimipaikka	Postinumero
Lastensuojeluilmoituksesta ilmoitettu vanhemmalle / vanhemmille kyllä ☐ ei ☐ , ei tietoa ☐ , syy _____			
Lapselle on kerrottu lastensuojeluilmoituksesta: kyllä ☐ ei ☐ , ei tietoa ☐ , syy _____			
jatkuu			

LIITE 3, 2/2

RAUMAN KAUPUNKI
Sosiaali- ja terveysvirasto
Lastensuojelu

PYYNTÖ

1(2)

PYYNTÖ LASTENSUOJELUTARPEEN ARVIOIMISEKSI LsL 25 a § ____ / ____ 20 ____

Pyyntö otetaan vastaan kirjallisena tai suullisena (puhelimitse tai henkilökohtainen käynti)

OHJE: Tätä lomakepohjaa käyttävät vain Lastensuojelulain 25 §:n mukaiset ilmoitusvelvolliset tahot ja henkilöt, kun velvollisuus lastensuojeluilmoituksesta toteutetaan yhdessä **lapsen tai hänen vanhempansa kanssa pyyntönä lastensuojelutarpeen arvioimiseksi**. Tällainen pyyntö on tehtävä viipymättä ja syyt pyynnön tekemiseen on ilmoitettava.

LAPSEN TIEDOT	Nimi	Henkilötunnus
	Osoite	Puhelinnumero
	Lapsi asuu ☐ äidin ☐ isän ☐ muun huoltajan kanssa.	

HUOLTAJAN TIEDOT	Huoltajan nimi	Henkilötunnus
	Osoite	Puhelinnumero
	Huoltajan nimi	Henkilötunnus
	Osoite	Puhelinnumero

PYYNNÖN SISÄLTÖ	Kuvaa pyynnön sisältö (omin sanoin) ja kerro pyynnön tekemiseen johtaneet syyt
--------------------	--

SOSIAALI- JA TERVEYSVIRASTO, Sosiaalipalvelut

Sosiaalitoimisto, Kalliokatu 1, PL 59, 26101 RAUMA, Puhelin 02 834 11, Faksi 02 834 3319, etunimi.sukunimi@rauma.fi

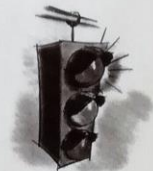

PYYNNÖN TEKIJÄT	☐ lapsi itse	☐ perheneuvola
	☐ lapsen vanhempi tai huoltaja	☐ mielenterveyspalvelut
	☐ lapsen- tai äitiysneuvola	☐ lastensuojelulaitos
	☐ päivähoito	☐ perhehoitaja
	☐ kotihoito	☐ turvapaikan hakijoiden vastaanotto toiminta
	☐ sosiaalityöntekijä	☐ sosiaalipäivystys
	☐ koululaisten aamu- tai iltapäivä- toiminta	☐ opetustoimi tai muu opetuksen tai koulutuksen järjestäjä
	☐ kouluterveydenhuolto	☐ muu sosiaalipalvelun tuottaja
	☐ nuorisotoimi	☐ muu terveyshuollon palvelujen tuottaja
	☐ päihdehuolto	☐ poliisitoimi
	☐ terveyshuollon ammattihenkilö	☐ hätäkeskus
	☐ lasten- ja nuorten psykiatrinen hoito	☐ palo- ja pelastustoimi
	☐ seurakunnan tai muun uskonnollisen yhdyskunnan palveluksessa tai luottamustoimessa oleva henkilö	☐ rikosseuraamuslaitos
	☐ muu taho, mikä	

YHTEYS- TIEDOT	Lapsi/vanhempi/huoltaja	Viranomainen
	☐ Pyyntöä tekijä kieltää antamasta tietoja asiaan osalliselle Syy:	
	Jos pyyntöä ei tehdä yhdessä kaikkien asianosaisten kanssa, onko lapselle kerrottu pyynnön tekemisestä? ☐ Kyllä ☐ Ei ☐ Ei tietoa Lisätietoja:	
	Onko pyynnön tekemisestä ilmoitettu huoltajalle/huoltajille? ☐ Kyllä ☐ Ei ☐ Ei tietoa Lisätietoja:	
	Pyyntö on vastaanotettu / 20	
	Pyyntöä vastaanottaja	
	Virka-asema/ammattinimike	

SOSIAALI- JA TERVEYSVIRASTO, Sosiaalipalvelut

LIITE 4

Päiväkoti/ ryhmä _____

Lapsen nimi _____

		Fyysinen	Psyykkinen, sosiaalinen, eettinen, emotionaalinen	Tiedollinen
pvm				
Laatija:				
Toimenpiteet 				
pvm				
Laatija:				
Toimenpiteet 				
pvm				
Laatija:				
Toimenpiteet 				
pvm				
Laatija:				
Toimenpiteet 				

LIITE 5

HUOLILOMAKE

työntekijän lomake

pvm / 20

Lapsen nimi:	syntymäaika					
Kuinka huolissani olen lapsesta, arviol astelkolla						
en ole yhtään huolissani	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5	olen erittäin huolissani

Huolenaiheet lapsen kehityksessä tai käyttäytymisessä	Olen huolissani				
	en yhtään	jonkin verran	melko paljon	erittäin paljon	en tiedä/voi arvioida
♦ puutteellinen perushoito (epäsiisteys, nälkäisyys, mustelmat, ihottumat ym.)	☐	☐	☐	☐	☐
♦ alavireinen mieliala (itkuisuus, pelot, alakuloisuus, haluttomuus)	☐	☐	☐	☐	☐
♦ mielialan vaihtelut	☐	☐	☐	☐	☐
♦ itsetuhoisuus (itsemurhasta puhuminen, itsensä vahingoittaminen)	☐	☐	☐	☐	☐
♦ vetäytyvä käyttäytyminen (kontaktin välttely, arkuus, eristäytyminen, fyysisen kosketuksen välttely, sulkeutuneisuus)	☐	☐	☐	☐	☐
♦ aggressiivinen käyttäytyminen (levottomuus, impulssiivisuus, tottelemattomuus, väkivaltaisuus)	☐	☐	☐	☐	☐
♦ häiriökäyttäytyminen (lapsen rajattomuus)	☐	☐	☐	☐	☐
♦ harhailu, karkaaminen, näpistely, rikollinen toiminta	☐	☐	☐	☐	☐
♦ pinnaus	☐	☐	☐	☐	☐
♦ kaverisuhteongelmat (kiusaaminen, kiusatuksi tuleminen, yksinäisyys, riittäisyys)	☐	☐	☐	☐	☐
♦ oppimisvaikeudet / opiskeluvaikeudet	☐	☐	☐	☐	☐
♦ keskittymisvaikeudet	☐	☐	☐	☐	☐
♦ unihäiriöt (väsymys, uneliaisuus, ärtyneisyys)	☐	☐	☐	☐	☐
♦ runsas sairastelu (päänsäryt, vatsakivut, psykosomaattiset oireet)	☐	☐	☐	☐	☐
♦ kehitykselliset taantumukset / viivästymät (kieli, motoriikka, kuivaksi oppiminen)	☐	☐	☐	☐	☐
♦ syömisvaikeudet / ruokailuongelmat	☐	☐	☐	☐	☐
♦ aikuisen rooliin joutuminen (liian varhainen vastuunotto omista ja perheen asioista)	☐	☐	☐	☐	☐
♦ perhesuhdevaikeudet (vaikeat ristiriidat isän / äidin / sisarusten kanssa)	☐	☐	☐	☐	☐
♦ seksuaalinen kehitys (sukupuolirooli, ylikorostunut seksuaalisuus, liiallinen masturbointi)	☐	☐	☐	☐	☐
♦ muu, mikä	☐	☐	☐	☐	☐

Jos mainitsit joitakin mieltä painavia asioita, kerro niistä tarkemmin: (konkreetti kuvaus huolenaiheesta, missä tilanteissa ilmenee, kuinka usein, poikkeustilanteet jolloin huolenaihe ei ilmene, mikä pahentaa / helpottaa tilannetta)

Huolenaiheet koskien vanhempia, vanhemmuutta ja kodin olosuhteita	ei yhtään	jonkin verran	melko paljon	erittäin paljon	en tiedä/voi arvioida
♦ vanhemman / vanhempien mielenterveys / jaksaminen	☐	☐	☐	☐	
♦ vanhemman riippuvuusongelmat (päihteet, pelit, työ)	☐	☐	☐	☐	
♦ vanhemman fyysinen terveys	☐	☐	☐	☐	
♦ talousongelmat	☐	☐	☐	☐	
♦ parisuhdeongelmat	☐	☐	☐	☐	
♦ toistuvat olosuhdemuutokset (esim. muuttaminen)	☐	☐	☐	☐	
♦ perherakenteen toistuva muuttuminen (riitaisat avio-/avoerot, vaihtuvat parisuhteet)	☐	☐	☐	☐	
♦ perheen päivärytmi (kiireisyys, epäsäännöllisyys)	☐	☐	☐	☐	
♦ vanhempien kyvyttömyys huolehtia lapsen perushoidosta	☐	☐	☐	☐	
♦ vanhempien kyvyttömyys asettaa rajoja	☐	☐	☐	☐	
♦ vanhempien vaikeus ratkoa ongelmia	☐	☐	☐	☐	
♦ vanhempien ristiriitaiset kasvatuseriaatteet	☐	☐	☐	☐	
♦ lapsen sitominen, ylihuolehtiminen	☐	☐	☐	☐	
♦ lapsen laiminlyönti, yksinjäätminen	☐	☐	☐	☐	
♦ lapsen fyysinen pahoinpitely	☐	☐	☐	☐	
♦ lapsen aliarviointi, mitätöinti, panettelu, unohtaminen, ärtymys	☐	☐	☐	☐	
♦ puutteellinen viestintä perheenjäsenten / lapsen ja vanhemman välillä	☐	☐	☐	☐	
♦ kodin ilmapiiri (perheenjäsenten väliset suhteet ongelmalliset, tunnekyllisyys, väkivalta, alistaminen, torjunta)	☐	☐	☐	☐	
♦ perheen eristäytyminen	☐	☐	☐	☐	
♦ muu, mikä	☐	☐	☐	☐	

Jos mainitsit joitakin mieltä painavia asioita, kerro niistä tarkemmin:

Ovatko vanhemmat huolissaan jostain lapsen kehitykseen tai käyttäytymiseen liittyvästä asiasta?

Opinnäytetyö 2018

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Sosionomi Yamk

Niina Mäki

Piirroskuvat Viivi Mäki

LIITE 2

VANHEMMAN AVOIN HAASTATTELU

Voitko kertoa millainen oli perheesi tilanne, ennen lastensuojeluilmoituksen tekemistä?

Miten päiväkodissa suhtauduttiin perheenne/lapsenne tilanteeseen, ennen lastensuojeluilmoitusta?

Kaipasitko/ tarvitsitko tukea/apua päiväkodista?

Miten yhteistyö perheesi ja päiväkodin välillä sujui?

Millaista yhteistyötä toivoisit päiväkodin kanssa tai millaista olisi hyvä yhteistyö.

Millaista yhteistyötä päiväkodin ja lastensuojelun välillä oli?

Mitä olisi voitu tehdä paremmin?

LIITE 3

Verkkokeinu-hoitoneuvottelu

YHTEISTYÖSUUNNITELMA

Rauman kaupunki

pvm __/__/200__

LAPSEN NIMI JA SYNTYMÄAIKA		
PERHE JA OSOITE		
KESKUSTELUUN OSALLISTUNEET		
LAPSEN VAHVUUDET lapsi/perhe		
TILANTEEN TÄSMENTÄMINEN liittyykö huoli lapsen/ vanhemman tilanteeseen, käyttäytymiseen, tarkkaavaisuuteen, konflikteihin toisten kanssa, sosiaaliseen välttämiseen, liikkumiseen, fyysiseen terveyteen, oppimisen vaikeuteen, kielen kehitykseen, vaikeuksiin päivittäisissä tilanteissa	perhe	muut tahot (päivähoito, sosiaalityö, neuvola)
TILANTEEN MÄÄRITTELY onko huolta ollut kauan, onko tilanne muuttunut, miksi juuri nyt halutaan asiaa selvittää, onko huoli tullut esiin aikaisemmin lapsen muissa ympäristöissä		

<p>KOMMENTIT</p> <p>mitä huomioitavaa lapsen kehityksessä,</p> <p>mitä tukea vanhemmat toivovat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - lapselle - perheelle 	<p>perhe</p>	<p>muut tahot (päivähoito, sosiaalityö, neuvola)</p>
<p>ODOTUKSET</p> <ul style="list-style-type: none"> - päivähoitolta - neuvolalta - sosiaalityöntekijältä - muilta tahoilta 		
<p>YHTEISESTI SOVITUT TOIMENPITEET</p>		
<p>SEURAAVA TAPAAMINEN/ VASTUUHENKILÖ</p>		
<p>JAKELU</p> <ul style="list-style-type: none"> - palaveriin osallistuneet - muut 		
<p>ALLEKIRJOITUKSET</p>		

LIITE 4

RAUMAN KAUPUNKI Sivistystoimiala Varhaiskasvatusjohtaja	PÄÄTÖSPÖYTÄKIRJA 29.6.2017	52/2017
	Muut asiat	

Tutkimuslupa/ Niina Mäki

Niina Mäki opiskelee Satakunnan ammattikorkeakoulussa. Hän hakee lupaa opinnäytetyön/kehittämistyön tekemiseksi Rauman kaupungille. Opinnäytetyön nimi on "Minulla on huoli, Kunniolltavan varhaisen puuttumisen opas Rauman päiväkoteihin". Kehittämistutkimus on toimintatutkimus, johon haastatellaan päiväkodin henkilökuntaa.

Tutkimus toteutetaan vuoden 2017 aikana.

Päätös Tutkimuslupa myönnetään, mikäli päiväkodinjohtajat antavat siihen suostumuksensa.

Liitteet Anomus

Päätöksen allekirjoitus

Päivi Tiesmaa
Varhaiskasvatusjohtaja

Pöytäkirja nähtävillä 5.7.2017

Tiedoksi Niina Mäki, varhaiskasvatuksen palvelupäällikkö Eeva Koskinen

Tiedoksianto asianosaiselle Tämä päätös on [x] lähetetty tiedoksi mainituille Tämä päätös on [] annettu tiedoksi mainituille Päiväys 30.6.2017

Tiedoksiantaja

Merita Lehtinen

Asianosaisen allekirjoitus

Otto-oikeus Päätös voidaan panna täytäntöön, ellei siihen käytetä kuntalain mukaista otto-oikeutta.

Oikaisuvaatimusohjeet

Tästä päätöksestä ei saa tehdä oikaisuvaatimusta (KunL 91 § [])

Oikaisuvaatimusviranomaisen
Sivistysvaliokunta
Kanalrinranta 3
PL 113
26101 Rauma

Päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen. Oikaisuvaatimuksen saa tehdä se, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa (asianosainen) sekä kunnan jäsen. Asianosaisen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon viimeistään seitsemäntenä (7) päivänä päätöksen postituspäivän jälkeen. Kunnan jäsenen, joka ei ole asianosainen, katsotaan saaneen tiedon silloin, kun pöytäkirja on asetettu yleisesti nähtäväksi. Oikaisuvaatimuksesta on käytävä ilmi vaatimus perusteineen ja se on tekijän allekirjoitettava. Vaatimuksen voi toimittaa oikaisuvaatimusviranomaiselle postitse, henkilökohtaisesti tai lahetin välityksellä. Toimitustavasta riippumatta vaatimuksen on oltava oikaisuvaatimusviranomaisella ennen aukioloajan päättymistä viimeistään neljäntenätoista (14) päivänä päätöksen tiedoksi-saantipäivästä mainittua päivää lukuunottamatta.

